

POLSKA ADAPTACJA SKALI WYMIARÓW ROZWOJU TOŻSAMOŚCI (*DIDS*)*

Anna Izabela Brzezińska

Instytut Psychologii UAM

Poznań

Wydział Psychologii SWPS

Warszawa

Konrad Piotrowski

Wydział Psychologii SWPS

Warszawa

POLISH ADAPTATION OF *DIMENSIONS OF IDENTITY DEVELOPMENT SCALE (DIDS)*

Summary. The paper presents the Dual-Cycle Model of Identity Formation, a theory formulated in recent years by researchers from the Catholic University of Leuven, Belgium, as well as a questionnaire created to verify the assumptions of this theory – the *Dimensions of Identity Development Scale (DIDS)*. The authors make an overview of results of studies carried out using *DIDS* and describe the development process of the questionnaire itself. Since *DIDS* is currently being adapted for application in Poland, reports of the progress of the adaptation process and ratings of the psychometric value of this questionnaire are presented as well.

Wprowadzenie

W obecnych czasach, wraz z niezwykle szybkimi zmianami dokonującymi się w strukturze społeczeństw, zmianami stylów życia i wzrostem złożoności rzeczywistości

* Artykuł przygotowany w ramach systemowego projektu badawczego finansowanego ze środków Unii Europejskiej – nr WND-POKL-01.03.06-00-041/08 pt.: *Ogólnopolskie badanie sytuacji, potrzeb i możliwości osób niepełnosprawnych* na lata 2008-2010. Lider projektu to Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, a partner naukowy – SWPS w Warszawie. Kierownik Zespołu Badawczego SWPS: prof. dr hab. Anna Izabela Brzezińska. Informacje o projekcie: www.aktywizacja2.swps.pl

Adres do korespondencji: Anna Izabela Brzezińska, e-mail, aibrzez@amu.pl
Konrad Piotrowski, e-mail, konrad.piotrowski@swps.edu.pl

społecznej, zagadnienia związane z formowaniem się tożsamości wydają się szczególnie ważne. Pomimo tego tożsamość, jako przedmiot zainteresowania psychologii, jest wciąż pojęciem niejasnym, a istniejąca liczba koncepcji i metod badawczych nie ułatwia tworzenia spójnego paradygmatu. Problematyka rozwoju tożsamości, od ponad pięćdziesięciu lat, czyli od momentu wydania przez Eriksona przełomowej pracy *Childhood and society* (1950; wyd. polskie: *Dzieciństwo i społeczeństwo*, 2000), stanowi jeden z najważniejszych nurtów badań we współczesnej psychologii. Pomimo upływającego czasu, prace Eriksona są wciąż dyskutowane i inspirują badaczy niemal na całym świecie.

W niniejszym artykule prezentujemy nowe, stworzone przez badaczy belgijskich, narzędzie pozwalające na diagnozę statusu tożsamości osobistej, jakim jest Skala Wymiarów Rozwoju Tożsamości¹ (*Dimensions of Identity Development Scale – DIDS*).

Podstawy teoretyczne Skali Wymiarów Rozwoju Tożsamości (*Dimensions of Identity Development Scale – DIDS*)

Terminu „tożsamość ego” (*ego identity*) użył po raz pierwszy Erikson (por. 1964, 1968). Najbardziej znanym kontynuatorem myśli Eriksona – iż proces kształtowania się tożsamości, aczkolwiek trwa od dzieciństwa przez całą dorosłość, to swą kulminację osiąga w okresie dorastania, a jakość osiągniętej wtedy tożsamości w dużym stopniu decyduje o jakości startu w rolach człowieka dorosłego – jest Marcia (1966, 1980). Jest on uważany za twórcę podejścia (często określanego wręcz jako paradygmat) mówiącego o tzw. statusie tożsamości (*identity-status paradigm*). Według niego tożsamość powstaje w dwóch wyraźnie odmiennych etapach. Etap pierwszy, w jego wczesnych pracach określany jako „doświadczenie kryzysu” albo „bycie w kryzysie”, polega na aktywnym poszukiwaniu alternatyw działań, różnych ze względu na cel i leżące u ich podłoża wartości. Ten typ działań orientacyjno-poszukiwawczych został nazwany eksploracją. Drugi etap to podjęcie decyzji i dokonanie wyboru idei i/lub obszaru działania ważnego dla jednostki ze względu na jej potrzeby i plany życiowe. Etap drugi określono jako podejmowanie zobowiązania (*commitment*). Obecność bądź nieobecność eksploracji oraz obecność bądź nieobecność zobowiązania daje cztery kombinacje nazwane przez Marcie „statusami tożsamości”.

Badania pokazują, iż w procesie rozwoju tożsamości i osiąganiu jej określonego statusu duży udział ma indywidualna gotowość jednostki do zmiany. Anthis i LaVoie (2006) wskazują, że istnieje istotna zależność pomiędzy wysokim poziomem gotowości do zmiany a dwoma statusami tożsamości – moratoryjną oraz osiągniętą. Oznaczałoby to, iż wysoka gotowość do zmiany uruchamia przede wszystkim działania o charakterze

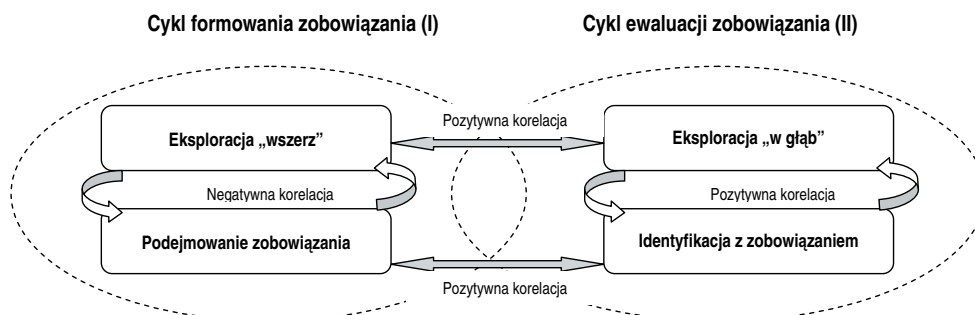
¹ Narzędziem tym posługujemy się – za zgodą autorów – w badaniach osób z różnymi ograniczeniami sprawności (powszechnie występującymi, rzadkimi i złożonymi/sprzężonymi) nad procesem ich wkraczania w dorosłość w ramach modułu nr 4 w ww. projekcie. Kierownikiem modułu jest Konrad Piotrowski.

eksploracyjnym. Eksploracja obejmuje bowiem rozpoznawanie możliwości działania w coraz to nowych obszarach, co skutkuje rozpoznaniem zasobów swoich i otoczenia, relacji łączących jednostkę z innymi ludźmi oraz poznaniem tego, jak widzą ją inni ludzie. Zobowiązanie polega, z kolei, na podjęciu decyzji, co do dalszych poczynąń w życiu oraz na osobistym zaangażowaniu się w jakieś zajęcie i świadomym zainwestowaniu swojej energii w określonym obszarze praktycznym (podjęcie pracy, dalsze kształcenie się, założenie rodziny) lub mentalnym (wybór ideologii, określonego światopoglądu) i w efekcie prowadzi do uzyskania poczucia ciągłości w czasie i przestrzeni.

Luyckx ze współpracownikami (2006a, b, c) poddali analizie niezwykle bogate dane empiryczne, weryfikujące model kształtowania się tożsamości stworzony ponad 40 lat temu przez Marcie (1966) oraz koncepcję zmiany tzw. statusów tożsamości zaproponowaną przez Watermana (1999a). Wyszuli hipotezę, iż zarówno eksploracja, jak i zobowiązanie to złożone, wieloetapowe i bardzo dynamiczne procesy nawzajem się przenikające. Oba te procesy obecne są i we wczesnej i w późnej fazie dorastania wbrew temu, co sądził Marcia, przypisując fazie wcześniejszej eksplorację, wyrastającą ze zwątpienia, a fazie późniejszej – gotowość do podejmowania i wywiązywania się ze zobowiązań, opartą na silnych przekonaniach, co do słuszności swych wyborów. Waterman (1999b) zwrócił ponadto uwagę na to, iż eksploracja może mieć charakter nie tylko rozpoznawania coraz to nowych obszarów (eksploracja „wszerz”), ale także rozpoznawania specyfiki tych obszarów (eksploracja „w głąb”). Z kolei zobowiązanie, zanim przybierze postać dojrzałą pod koniec okresu dorastania, przechodzi przez fazę uczenia się podejmowania zobowiązań oraz fazę identyfikowania się z konsekwencjami podjętych decyzji (Bosma, Kunnen, 2001).

Podstawowa różnica między dwufazowym modelem Marcii a dwucyklicznym modelem Luyckxa i współpracowników polega na tym, iż w tym pierwszym eksploracja to proces typowy dla wczesnej fazy dorastania, podczas gdy zobowiązanie następuje później. W drugim natomiast modelu eksploracja i zobowiązanie to dwa współzależne od siebie procesy, przeplatające się w całym okresie dorastania na coraz wyższym jakościowo poziomie, czego efektem jest uzyskanie – przy pomyślnym przebiegu całego procesu – dojrzałej (według Marcii – osiągniętej) tożsamości. Charakteryzuje się ona bogatym i zróżnicowanym doświadczeniem (efekt eksploracji I i II) oraz dojrzałością w podejmowaniu decyzji dotyczących własnego życia i siebie. Ważnym aspektem jest w tym drugim przypadku gotowość do ponoszenia negatywnych konsekwencji własnych decyzji, czyli wierność sobie.

Opierając się na przedstawionym podziale eksploracji i podejmowania zobowiązania na dwa procesy, Luyckx, Goossens i Soenens (2006a; także: Luyckx i wsp., 2006b) stworzyli (por. rycina 1) Model Podwójnego Cyklu Formowania się Tożsamości (*Dual-Cycle Model of Identity Formation*).

Rycina 1. Model Podwójnego Cyklu Formowania się Tożsamości (źródło: opracowanie Anna Izabela Brzezińska na podstawie: Luyckx, Goossens, Soenens, 2006a)

Pierwszy cykl, nazwany *cyklem formowania zobowiązania*, odzwierciedla formowanie się tożsamości zgodnie z klasycznym ujęciem Marcii (1966), w którym eksploracja „wszerz” współwystępuje z podejmowaniem zobowiązań. Drugi cykl, określony jako *cykl ewaluacji zobowiązania*, bazujący na współczesnych doniesieniach badawczych, obejmuje eksplorację „w głąb” (już podjętych zobowiązań) oraz identyfikację z zobowiązaniami. Oba cykle traktowane są jako ściśle ze sobą powiązane i przeplatające się w procesie formowania się tożsamości, który postrzegany jest jako składający się z serii sprzężeń zwrotnych.

Korelacje pomiędzy poszczególnymi wymiarami formowania się tożsamości przedstawione na rycinie 1, zostały określone na podstawie szeregu badań, w których wykorzystywano kwestionariusze: (1) *EIPQ* – który mierzy eksplorację „wszerz” i podejmowanie zobowiązania (systematycznie wykazywano negatywne korelacje pomiędzy tymi zmiennymi – por. Luyckx, Soenens, Goossens, 2006c) oraz (2) *U-GIDS* – który służy do pomiaru eksploracji „w głąb” i identyfikacji z zobowiązaniem (wykazano pozytywny związek pomiędzy zmiennymi – por. Luyckx, Goossens, Soenens, 2006a). Eksploracja „wszerz” wiąże się z rozpoznawaniem szerokiego spektrum możliwości oraz obszarów aktywności i stanowi ważny czynnik poprzedzający podejmowanie zobowiązań. Ujemny związek pomiędzy tymi zmiennymi może stanowić wskaźnik występowania kryzysu tożsamości, który subiektywnie odbierany jest jako pomieszenie, niepewność, zamęt, przeszkadzając w dokonywaniu wyborów dotyczących własnej przyszłości.

W cyklu drugim eksploracja pojawia się po raz kolejny, ale przyjmuje już wyraźnie inną postać. Eksploracja „w głąb” obejmuje bowiem te obszary, co do których jednostka podjęła już stosowne zobowiązania, sprawdzając teraz, czy są one zgodne z jej wyobrażeniami, oczekiwaniami i możliwościami. W im większym stopniu jednostka jest

przekonana o słuszności dokonanych wyborów, tym większa jej identyfikacja z nimi. Jeśli proces eksploracji „w głąb” zaowocuje przekonaniem o braku dopasowania pomiędzy jednostką a zobowiązaniami, ponownie może się rozpocząć proces eksploracji „wszerz” i cały cykl rozpoczyna się od początku (Luyckx, Goossens, Soenens, 2006a). Co ważne w tym kontekście, model podwójnego cyklu nie zakłada istnienia odrębnych faz rozwoju tożsamości. W różnych okresach życia dominować może eksploracja, choć najbardziej charakterystyczna jest dla okresu dorastania i wyłaniającej się dorosłości (por. Arnett, 2000) bądź zobowiązanie (okres wczesnej dorosłości i dorosłości), ale wszystkie te procesy pozostają we względnej równowadze.

Autorzy modelu przeprowadzili dwuletnie badanie longitudinalne (od roku 2002 do 2004), w którym wzięło udział 565 studentów (w tym 85,3% kobiet). Średnia wieku uczestników badań wynosiła w momencie jego rozpoczęcia 18 lat i 7 miesięcy ($SD = 7,1$ miesiąca), badani rozpoczynali wtedy pierwszy rok studiów. Osoby badane pięciokrotnie w 6-miesięcznych odstępach czasu otrzymały do wypełnienia baterię kwestionariuszy. Wyniki badań opublikowano w serii artykułów (m.in. Luyckx, Goossens, Soenens, 2006a; Luyckx, Soenens, Goossens, 2006c; Luyckx i wsp., 2007a; Luyckx i wsp., 2007b). Podstawowe wnioski z tych badań się następujące:

- 1) Zakładane korelacje pomiędzy czterema składowymi modelu (por. rycina 1), znalazły potwierdzenie w wynikach badań, a związki pomiędzy zmiennymi okazały się stabilne, zarówno jeśli chodzi o ich siłę, jak i kierunek.
- 2) W czwartym pomiarze zaobserwowano negatywną korelację pomiędzy eksploracją „wszerz” i identyfikacją z zobowiązaniem; autorzy interpretując ten wynik stwierdzili, że osoby badane, stając się coraz starsze i nadal dokonując eksploracji szerokiego spektrum alternatyw, czują się niepewnie w związku z już podjętymi zobowiązaniami (por. Stephen, Fraser, Marcia, 1992).
- 3) Eksploracja „w głąb”, eksploracja „wszerz” oraz podejmowanie zobowiązania nasilają się wraz z wiekiem; należy w tym miejscu zwrócić uwagę na charakterystykę badanej próby – okres studiów (zwłaszcza jego początki) to czas, w którym młodzi ludzie poznają nowe obszary aktywności, ale także dokonują wyborów dotyczących ich przyszłej drogi życiowej i dokonują ich wstępnej oceny.
- 4) Identyfikacja z zobowiązaniem charakteryzuje się fluktuacjami w czasie pierwszych lat studiów (spadek pomiędzy pierwszym a drugim pomiarem, wzrost pomiędzy drugim a trzecim pomiarem, kolejny spadek pomiędzy trzecim a czwartym pomiarem), zmiany w natężeniu tego wymiaru mogą być nieodłącznym elementem cyklu ewaluacji zobowiązania, odzwierciedlając trwający proces oceny. Jak podają autorzy, niezbędne są jednak dalsze badania weryfikujące tę hipotezę. Jak nam się wydaje, możliwe jest także, iż identyfikowanie się z podejmowanymi zobowiązaniami, a następnie odchodzenie od tego, może się wiązać z naturą rozwoju w okresie wyłaniającej się dorosłości (Arnett, 2000) oraz wyraźnie występującą w tym czasie niechęcią młodych ludzi do podejmowania długoterminowych, wią-

- żących decyzji w pewnych obszarach, stąd zmienność identyfikacji z podejmowanymi zobowiązaniami.
- 5) Przeprowadzona w grupie kobiet analiza związków pomiędzy wymiarami tożsamości a cechami osobowości należącymi do modelu Wielkiej Piątki, doprowadziła do uzyskania następujących wyników: (a) eksploracja „wszerz”, koreluje dodatnio z neurotycznością i otwartością na doświadczenia, a ujemnie z ekstrawersją i ugodowością, (b) podejmowanie zobowiązania koreluje ujemnie z neurotycznością, dodatnio z ekstrawersją, ugodowością i sumiennością, (c) eksploracja „w głąb” koreluje dodatnio z neurotycznością, ekstrawersją, ugodowością i sumiennością, (d) identyfikacja z zobowiązaniem koreluje ujemnie z neurotycznością, dodatnio z ekstrawersją, ugodowością i sumiennością.
 - 6) Doświadczenie nadmiernej, nadopiekuńczej kontroli ze strony rodziców w pierwszym pomiarze (gdy badani byli najmłodsi i dopiero rozpoczynali studia), wiązało się z niższym natężeniem obu wymiarów zobowiązania w pomiarach czwartym i piątym, co sugeruje negatywny – długofalowy – wpływ tego typu doświadczeń na formowanie się tożsamości. Jednocześnie, im wyższe było natężenie eksploracji „w głąb” w pierwszym pomiarze, tym silniejsza kontrola ze strony rodziców w pomiarze czwartym i piątym. Badacze, wyjaśniając ten ostatni wynik, stwierdzili, że przedłużająca się – zdaniem rodziców – eksploracja, nieowocująca podejmowaniem zobowiązań wywołuje w nich chęć „przymuszenia” swoich dzieci do podejmowania bardziej dojrzałych ich zdaniem wyborów, co wiąże się z przyjęciem bardziej autorytarnej postawy względem nich i zwiększeniem kontroli.

Uzyskane wyniki doprowadziły badaczy do wniosku, że eksploracja („wszerz” i „w głąb”) wiąże się zarówno z pozytywnymi (wspierającymi proces rozwoju) cechami osobowości, takimi jak otwartość na doświadczenie czy sumiennność, ale także z lękiem i neurotycznością (Luyckx, Soenens, Gossens, 2006c), które mogą utrudniać satysfakcjonujący przebieg procesu formowania się tożsamości.

Eksploracja postrzegana jest na ogół jako wymiar adaptacyjny, sprzyjający rozwojowi tożsamości i jakości życia (Waterman, 2007; Schwartz i wsp., 2009), który pomaga jednostce w zdobyciu doświadczeń przydatnych w późniejszym funkcjonowaniu, poznaniu własnych zalet oraz ograniczeń i wręcz niezbędny dla ukształtowania się statusu tożsamości osiągniętej. Występowanie okresu moratorium – w którym eksploracja jest działaniem dominującym – jest często postrzegane jako ważny element satysfakcjonującego przechodzenia z okresu adolescencji do okresu dorosłości. Osoby, które podejmują kształcenie na studiach wyższych bądź w inny sposób są w stanie odroczyć podjęcie ostatecznych zobowiązań okresu dorosłości, mają możliwość przez co najmniej kilka lat eksperymentować z różnymi rolami i alternatywnymi stylami życia, bez nadmiernego obciążenia w postaci obowiązków czy ról społecznych charakterystycznych dla osób dorosłych (Arnett, 2000). Dzięki temu, w późniejszym czasie, uzyskują możliwość kształtowania swojego rozwoju zgodnie z własnymi oczekiwaniami, które dzięki fazie moratorium były w stanie dobrze poznać.

Jednak faza moratorium może się także wiązać z szeregiem problemów. W państwach rozwiniętych, nastawionych na samodzielność, podmiotowość i indywidualizm, młodzi ludzie w mniejszym stopniu mogą liczyć na wsparcie w swoich dążeniach, często sami muszą radzić sobie z wieloznacznością rzeczywistości, w której przyszło im żyć, samodzielnie wybierać wartości, którymi chcą się kierować z całej dostępnej im puli i kształtować swoją indywidualną tożsamość (Côté, 2002; Berzonsky, 2003). W tej sytuacji jednostki, które nie posiadają wewnętrznych (cechy osobowości) lub zewnętrznych (wsparcie emocjonalne czy finansowe) zasobów umożliwiających im radzenie sobie z tą sytuacją są narażone na „utknięcie” w procesie eksploracji, wciąż przeszukując rzeczywistość i nie potrafiąc dokonać stosownych zobowiązań, co owoćować może pomieszaniem (*diffusion*) tożsamości (Marcia, 2002).

Jak wskazują badacze (Luyckx i wsp., 2008a) stosowane powszechnie narzędzia oparte na koncepcji statusów tożsamości nie uwzględniają tej „ciemnej strony” procesu eksploracji. Dlatego też zdecydowali o stworzeniu nowego narzędzia – Skali Wymiarów Rozwoju Tożsamości (*Dimensions of Identity Development Scale – DIDS*), w której obok dwóch wymiarów eksploracji („wszerz” i „w głąb”) oraz dwóch wymiarów zobowiązania (podejmowanie zobowiązania i identyfikacja z zobowiązaniem) występujących w innych narzędziach, postanowili uchwycić dezadaptacyjną formę eksploracji, którą nazwali eksploracją ruminacyjną (*ruminative exploration*).

Konstrukcja skali *DIDS* i jej parametry psychometryczne

Charakterystyka ogólna

Tworząc skalę *DIDS* (Luyckx i wsp., 2008a) jej autorzy wykorzystali twierdzenia zawarte w innych narzędziach stosowanych w badaniach nad rozwojem tożsamości: *Ego Identity Process Questionnaire* (*EIPQ*; Balistreri, Busch-Rossnagel, Geisinger, 1995), *Utrecht – Groningen Identity Development Scale* (*U-GIDS*; Meeus, 1996), *Identity Style Inventory* (*ISI3*; Berzonsky, 1992) oraz *Personally Expressive Activities Questionnaire* (*PEAQ*; Waterman, 1993). Pozycje wybrane z tych kwestionariuszy zostały przekształcone w taki sposób, aby dotyczyły tworzonych przez osoby badane planów na przyszłość.

Ostateczna wersja narzędzia składa się z 25 twierdzeń tworzących 5 skal (po 5 pozycji na każdą skalę). W wersji oryginalnej wszystkie twierdzenia oceniane są na pięciopunktowej skali Likerta, od 1 – całkowicie się nie zgadzam do 5 – całkowicie się zgadzam. W tabeli 1 przedstawiono poszczególne skale oraz ich definicje.

Tabela 1. Charakterystyka skal *DIDS*

Nazwa skali	Definicja
1. Eksploracja „wszerz” (<i>exploration in breadth</i>)	Zakres, w jakim jednostka poszukuje różnych alternatyw w odniesieniu do swoich celów, wartości i przekonań zanim podejmie stosowne zobowiązania. <i>Pozycje kwestionariusza składające się na tę podskale odnoszą się do: stopnia w jakim jednostka rozmyśla nad własną przyszłością, stara się odkryć jaki styl życia do niej pasuje i będzie dla niej odpowiedni.</i>
2. Eksploracja „w głąb” (<i>exploration in depth</i>)	Pogłębiona ocena już podjętych decyzji i dokonanych wyborów (czyli już podjętych zobowiązań) w celu stwierdzenia stopnia, w jakim te zobowiązania spełniają osobiste standardy. <i>Pozycje kwestionariusza składające się na tę podskale odnoszą się do: stopnia w jakim jednostka zastanawia się nad podjętymi zobowiązaniami, rozmawia na ich temat z innymi ludźmi, aby poznać ich opinię.</i>
3. Eksploracja ruminacyjna (<i>ruminative exploration</i>)	Natężenie obaw jednostki i doświadczanych przez nią problemów w angażowaniu się w ważne dla rozwoju tożsamości obszary. Osoby uzyskujące wysoki wynik na tej skali mogą mieć kłopoty z uzyskiwaniem satysfakcjonujących odpowiedzi na pytania tożsamościowe, co owocować może pojawianiem się intruzyjnych uczuć, takich jak niepewność czy poczucie niekompetencji, a w konsekwencji prowadzić do obniżenia się jakości życia i wzrostu poziomu doświadczanego napięcia. <i>Pozycje kwestionariusza składające się na tę podskale odnoszą się do: kłopotów z powstrzymaniem się od myślenia o własnej przyszłości, trudności z określeniem własnych celów życiowych, obaw związanych z kształtem przyszłego życia.</i>
4. Podejmowanie zobowiązania (<i>commitment making</i>)	Zakres, w jakim jednostka dokonała wyborów i zobowiązań w zakresie kwestii ważnych dla rozwoju tożsamości. <i>Pozycje kwestionariusza składające się na tę podskale odnoszą się do: stopnia w którym jednostka sądzi, że zdecydowała już o kierunku w którym pragnie podążać w życiu, ma jasną wizję swojej przyszłości i wie co chce osiągnąć.</i>
5. Identyfikacja z zobowiązaniem (<i>identification with commitment</i>)	Stopień, w jakim jednostka identyfikuje się z dokonanymi wyborami i podjętymi zobowiązaniami; skala odnosi się do ich internalizacji oraz poczucia pewności, iż dokonane wybory były/są odpowiednie. <i>Pozycje kwestionariusza składające się na tę podskale odnoszą się do: stopnia w jakim jednostka sądzi, że podjęte przez nią zobowiązania dają jej poczucie bezpieczeństwa i pewności siebie, poczucia, że plany na przyszłość faktycznie pasują do jej oczekiwań i stylu życia.</i>

Źródło: opracowanie Konrad Piotrowski na podstawie: Luyckx i wsp., 2008a

Rzetelność podskal

W badaniach prowadzonych przez twórców narzędzia z zastosowaniem skali *DIDS*, w których uczestniczyły osoby w okresie późnej adolescencji i wyłaniającej się dorosłości, uzyskano współczynniki rzetelności (*alfa*-Cronbacha) dla poszczególnych skal przedstawione w tabeli 2.

Tabela 2. Wartości współczynników *alfa*-Cronbacha dla podskal *DIDS* uzyskane przez twórców narzędzia

Skala	<i>alfa</i> -Cronbacha
(1) Eksploracja „wszerz”	0,86* / 0,81** / 0,89***
(2) Eksploracja „w głąb”	0,80* / 0,79** / 0,80***
(3) Eksploracja ruminacyjna	0,85* / 0,86** / 0,82***
(4) Podejmowanie zobowiązań	0,86* / 0,86** / 0,88***
(5) Identyfikacja z zobowiązaniem	0,83* / 0,86** / 0,84***

Źródło: opracowanie Konrad Piotrowski na podstawie: Luyckx i wsp., 2008a, b

* dane z grupy uczniów szkół średnich ($n = 440$, wiek: $M = 17,84$, $SD = 0,52$)

** dane z grupy studentów pierwszego roku ($n = 263$, wiek: $M = 19,14$, $SD = 0,95$)

*** dane z grupy studentów i osób pracujących ($n = 317$, wiek: $M = 23,66$, $SD = 2,80$)

Na podstawie powyższych danych stwierdzić można, że Skala Wymiarów Rozwoju Tożsamości (*DIDS*) jest rzetelnym narzędziem w badaniach realizowanych z udziałem młodych osób – w okresie adolescencji i wyłaniającej się dorosłości.

Korelacje pomiędzy podskalami

Jak wskazują wyniki (tabela 3), nowy, ruminacyjny wymiar eksploracji stanowić może przeszkodę zarówno w podejmowaniu zobowiązań, jak i identyfikacji z nimi. Potwierdza to hipotezę o współwystępowaniu obok siebie zarówno adaptacyjnych, jak i dezadaptacyjnych rodzajów eksploracji. Jednocześnie, dodatni związek pomiędzy eksploracją ruminacyjną a innymi wymiarami eksploracji dowodzi tego, że są to zmienne, które współwystępują ze sobą i jednocześnie wzmacniają. Wysokiemu poziomowi eksploracji ruminacyjnej towarzyszy tendencja do eksplorowania „w głąb” i „wszerz”, ale jednocześnie spada chęć (możliwość) podejmowania zobowiązań i identyfikowania się z nimi. Wyniki te wspierają teoretyczne założenia twórców skali.

Tabela 3. Korelacje pomiędzy podskalami *DIDS* uzyskane przez twórców narzędzia

Podskale	Eksploracja „w głąb”	Eksploracja ruminacyjna	Podjęmowanie zobowiązania	Identyfikacja z zobowiązaniem
Eksploracja „wszerz”	0,54* 0,56** 0,50***	0,24* 0,36** 0,17***	0,30* n.i.** 0,20***	0,33* n.i.** 0,22***
Eksploracja „w głąb”	–	0,28* 0,28** 0,19***	0,28* 0,19** 0,17***	0,35* 0,20** 0,22***
Eksploracja ruminacyjna		–	- 0,38* - 0,49** - 0,69***	- 0,34* - 0,53** - 0,58***
Podjęmowanie zobowiązania			–	0,62* 0,67** 0,69***

Źródło: opracowanie Konrad Piotrowski na podstawie: Luyckx i wsp., 2008 a, b

* dane z grupy uczniów szkół średnich ($n = 440$, wiek: $M = 17,84$, $SD = 0,52$)

** dane z grupy studentów pierwszego roku ($n = 263$, wiek: $M = 19,14$, $SD = 0,95$)

*** dane z grupy studentów i osób pracujących ($n = 317$, wiek: $M = 23,66$, $SD = 2,80$)

Wyniki badań prowadzonych z zastosowaniem *DIDS*

Badania prowadzone przez twórców narzędzia w roku 2008 (czyli w roku jego powstania) miały na celu określenie korelatów poszczególnych wymiarów tożsamości oraz poszukiwanie odpowiedzi na pytanie o trafność narzędzia. W tabeli 4 przedstawiono wyniki kilku badań, w których uczestniczyły osoby w okresie późnej adolescencji i wylaniającej się dorosłości. Różnice pomiędzy poszczególnymi grupami dotyczyły zarówno wieku, jak i czynników kontekstowych, związanych z aktualnie podejmowanymi działaniami lub uwarunkowanych stanem zdrowia. Analizy uzyskanych wyników wskazują, że wraz z wiekiem zmienia się natężenie poszczególnych wymiarów tożsamości. Przede wszystkim zmniejsza się zakres eksploracji, a rośnie podejmowanie i identyfikowanie się z zobowiązaniami. Wymiary eksploracji „wszerz” i „w głąb” okazały się istotnie związane z ograniczonymi możliwościami jednostki, wynikającymi ze stanu jej zdrowia.

Tabela 4. Różnice międzygrupowe w odniesieniu do podskal *DIDS*

Osoby badane	Podstawowe wnioski
Grupy porównawcze: (1) uczniowie szkół średnich: $n = 440$ wiek $M = 17,84$ $SD = 0,52$ (2) studenci pierwszego roku: $n = 263$ wiek $M = 19,14$ $SD = 0,95$ Źródło: Luyckx i wsp., 2008a	– zaobserwowano niewielkie (choć istotne statystycznie) różnice międzypłciowe wśród uczniów szkół średnich: kobiety uzyskały wyższe wyniki w zakresie eksploracji „w głąb” oraz eksploracji ruminacyjnej – uczniowie szkół średnich uzyskali wyższy wynik w zakresie eksploracji „wszerz”, studenci wyższe wyniki w zakresie działań nastawionych na podejmowanie zobowiązania; w zakresie pozostałych wymiarów nie zaobserwowano istotnych różnic międzygrupowych związanych z wiekiem – eksploracja ruminacyjna korelowała dodatnio z poziomem lęku, symptomami depresyjnymi i ruminacją (<i>self-rumination</i>) oraz ujemnie z samooceną w obu grupach wiekowych – eksploracja „wszerz” i „w głąb” korelowała dodatnio z refleksyjnością (<i>self-reflection</i>) w obu grupach wiekowych – w grupie studentów przystosowanie do wymagań studiów (<i>academic adjustment</i>) korelowało dodatnio z dwoma wymiarami zobowiązania oraz ujemnie z eksploracją ruminacyjną
Grupy porównawcze: (1) osoby chore na cukrzycę: $n = 194$ wiek $M = 23$ $SD = 3,67$ (2) osoby zdrowe: $n = 344$ wiek $M = 23$ $SD = 2,85$ Źródło: Luyckx i wsp., 2008c	– osoby chore na cukrzycę uzyskały niższe wyniki na skalach eksploracji „wszerz” i eksploracji „w głąb” niż osoby zdrowe
Grupy porównawcze: (1) studenci: $n = 143$ wiek $M = 21,74$ $SD = 1,08$ (3) osoby pracujące: $n = 174$ wiek $M = 25,23$ $SD = 2,80$ Źródło: Luyckx i wsp. 2008b	– zaobserwowano różnice między płciami w obu próbach: kobiety uzyskały wyższy wynik na skali eksploracji „w głąb” – osoby pracujące uzyskały wyższy wynik na skali podejmowania zobowiązania niż studenci – studenci uzyskali wyższe wyniki niż osoby pracujące na wszystkich trzech skalach mierzących eksplorację – osoby, które określały siebie jako dorosłe uzyskały wyższe wyniki na obu skalach zobowiązania i niższe na skali eksploracji ruminacyjnej niż osoby, które uważały, że nie osiągnęły jeszcze dorosłości

Zatem eksploracja ruminacyjna – nowy wymiar, jaki został włączony do badań nad tożsamością dzięki powstaniu skali *DIDS* – okazuje się istotnie utrudniać i zaburzać rozwój jednostki. Doświadczenie trudności w podejmowaniu zobowiązań, związane

z niemożnością przynajmniej czasowego zaprzestania eksploracji, wiąże się z gorszym przystosowaniem jednostki, wyraźnie obniżając jej poczucie jakości życia.

Wyodrębnianie statusów tożsamości przy zastosowaniu metod mierzących dwa oddzielne wymiary procesu ich kształtowania się (tj. eksploracji i zobowiązania) odbywa się na ogół poprzez dokonanie podziału rozkładu wyników zgodnie z medianą (Schwartz, Dunham, 2000; za: Luyckx i wsp., 2008a). Jednak, podobnie jak w swoich wcześniejszych pracach, jeszcze z zastosowaniem modelu czterowymiarowego, autorzy skali *DIDS* posłużyli się metodą analizy skupień w celu odkrycia statusów tożsamości wyłaniających się z modelu pięciowymiarowego. W swoich badaniach uzyskali 6 skupień, traktowanych przez nich jako odrębne jakościowo statusy tożsamości (por. tabela 5).

Tabela 5. Statusy tożsamości wyodrębnione w wyniku analizy skupień

Grupa	Status tożsamości	Eksploracja „wszerz”	Eksploracja „w głąb”	Eksploracja ruminacyjna	Podejmowanie zobowiązań	Identyfikacja z zobowiązaniem
1.	Osiągnięcie (<i>Achievement</i>)	wysoki wynik	wysoki wynik	niski wynik	wysoki wynik	wysoki wynik
2.	Przejęcie (<i>Foreclosure</i>)	niski wynik	niski wynik lub umiarkowany	niski wynik	wysoki wynik	wysoki wynik
3.	Ruminacyjne moratorium (<i>Ruminative moratorium</i>)	wysoki wynik	wysoki wynik	wysoki wynik	niski wynik lub umiarkowany	niski wynik lub umiarkowany
4.	Rozproszone rozproszenie (<i>Diffused diffusion</i>)	umiarkowany wynik	umiarkowany wynik	wysoki wynik	niski wynik	niski wynik
5.	Beztroskie rozproszenie (<i>Carefree diffusion</i>)	niski wynik	niski wynik	umiarkowany wynik	niski wynik	niski wynik
6.	Niezdifferencjowanie (<i>Undifferentiated</i>)	umiarkowany wynik	umiarkowany wynik	umiarkowany wynik	umiarkowany wynik	umiarkowany wynik

Źródło: opracowanie Konrad Piotrowski na podstawie: Luyckx i wsp., 2008a

Uwaga: autorzy modelu nie określili szczegółowo, jakie wartości zmiennych należy uznać za umiarkowane, niskie lub wysokie, można to jednak określić na podstawie natężenia poszczególnych wymiarów tożsamości w wyodrębnionych przez nich skupieniach (por. Luyckx i wsp., 2008a, s. 72). Ponieważ do wyodrębnienia statusów tożsamości rekomendują oni analizę skupień z zastosowaniem danych standaryzowanych ($M = 0$, $SD = 1$), wynik umiarkowany mieści się w przedziale 0,5 odchylenia standardowego od średniej, wynik niski poniżej 0,5 odchylenia od średniej, wynik wysoki powyżej 0,5 odchylenia standardowego od średniej.

Analiza informacji zawartych w tabeli 5, pozwala stwierdzić, że wyniki badań prowadzonych z zastosowaniem *DIDS* umożliwiają przyjęcie szerszej perspektywy patrzenia na ścieżki kształtowania się tożsamości w porównaniu do modelu Marcii, umożliwiając tym samym odejście od klasycznego podziału na 4 statusy.

Dowodem na odrębność poszczególnych statusów tożsamości, jakie uzyskali Luyckx i współpracownicy są różnice pomiędzy osobami należącymi do poszczególnych statusów w odniesieniu do cech osobowości (tabela 6).

Tabela 6. Korelaty statusów tożsamości

Grupa	Status tożsamości	Samooceńa	Lęk i symptomy depresyjne	Refleksyjność	Ruminacja
1.	Osiągnięcie (Achievement)	wysoki wynik	niski wynik	wysoki wynik	niski wynik
2.	Przejęcie (Foreclosure)	wysoki wynik	niski wynik	niski wynik	niski wynik
3.	Ruminacyjne moratorium (Ruminative moratorium)	niski wynik	wysoki wynik	wysoki wynik	wysoki wynik
4.	Rozproszone rozproszenie (Diffused diffusion)	niski wynik	wysoki wynik	niski wynik	wysoki wynik
5.	Beztroskie rozproszenie (Carefree diffusion)	umiarkowany wynik	niski wynik	niski wynik	niski wynik
6.	Nieodróżnicowanie (Undifferentiated)	umiarkowany wynik	umiarkowany wynik	niski wynik	niski wynik

Źródło: opracowanie Konrad Piotrowski na podstawie: Luyckx i wsp., 2008a

Polska adaptacja skali *DIDS*

Skala Wymiarów Rozwoju Tożsamości (*DIDS*) jest aktualnie adaptowana do polskich warunków². Dotychczasowy proces adaptacji przebiegał w kilku etapach:

² Procesem adaptacji narzędzia kieruje prof. dr hab. Anna Izabela Brzezińska przy współpracy mgr. Konrada Piotrowskiego.

1. Przekład: oficjalna angielskojęzyczna wersja narzędzia, za zgodą autorów, została przełożona na język polski przez pięć osób niezależnie od siebie. Następnie, w wyniku dyskusji, stworzono jedną wersję, która została porównana pod względem przekładu z wersją oryginalną przez dwie osoby (dla jednej z tych osób angielski był pierwszym językiem). W wyniku tych działań uzyskano wersję narzędzia zastosowaną w kolejnym etapie adaptacji.
2. Badania pilotażowe: badania prowadzone były wśród uczniów gimnazjów, liceów, studentów różnych lat, kierunków i trybów studiów (zarówno dziennych, jak i zaocznych) oraz osób, które zakończyły już proces edukacji ($n = 714$)³. Wiek osób badanych zawierał się w przedziale od 14 do 40 lat ($M = 21,97$; $SD = 6,66$), 61,8% uczestników badań stanowiły kobiety, natomiast 38,1% mężczyźni.
3. Analiza wyników badań pilotażowych oraz porównanie ich z wynikami uzyskanymi przez twórców narzędzia.
4. Sformułowanie wniosków dotyczących wskaźników psychometrycznych narzędzia i modyfikacja narzędzia.

Po przeprowadzeniu badań pilotażowych oraz obliczeniu wyników zgodnie z kluczem⁴, przeprowadzono analizę rzetelności poszczególnych podskal *DIDS* w całej badanej próbie (por. tabela 7).

Podskale związane z różnymi przejawami procesu eksploracji mają nieco niższą rzetelność niż skale zobowiązania, jednak ogólnie rzecz biorąc można uznać, że w swoim obecnym kształcie skala *DIDS* jest narzędziem rzetelnym w badaniach osób w okresie adolescencji, wyłaniającej się dorosłości i wczesnej dorosłości.

³ Szczegółowa charakterystyka podgrup osób badanych zostanie przedstawiona w kolejnych artykułach prezentujących wyniki badań.

⁴ W wersji zastosowanej w niniejszej pracy dokonano zmiany pierwotnej skali 5-punktowej na skalę 6-punktową, w celu wyeliminowania odpowiedzi centralnej (por. Brzezińska, Brzeziński, 2004). Nasze wcześniejsze badania nad osobami z ograniczeniami sprawności (Brzezińska i wsp., 2008) pokazały, iż przy skalach nieparzystych odpowiedzi badanych są mało zróżnicowane, gdyż istotnie częściej wykorzystywana jest kategoria środkowa w wielu przypadkach jako kategoria „ucieczkowa”.

Tabela 7. Wartości współczynników *alfa*-Cronbacha dla podskal *DIDS* w badaniach polskich ($n = 714$)

Skala	<i>alfa</i> -Cronbacha
(1) Eksploracja „wszerz”	0,76
(2) Eksploracja „w głąb”	0,70
(3) Eksploracja ruminacyjna	0,78
(4) Podejmowanie zobowiązania	0,88
(5) Identyfikacja z zobowiązaniem	0,85

Źródło: badania własne

Kolejnym krokiem w analizie wartości psychometrycznej narzędzia było porównanie współczynników korelacji pomiędzy pięcioma podskalami *DIDS*. Współczynniki korelacji zaprezentowane w tabeli 8 ujawniają duże podobieństwo do wyników uzyskanych przez twórców narzędzia (por. tabela 3). Sama wartość współczynników korelacji poszczególnych podskal nieznacznie się różni (co może być spowodowane różnicami kulturowymi bądź różnicami w liczebności i wieku osób badanych), jednak kierunek zależności jest we wszystkich przypadkach identyczny, co wskazuje na trafność wewnętrzną adaptowanej skali.

Tabela 8. Korelacje pomiędzy podskalami *DIDS* w badaniach polskich ($n = 714$)

Podskale	Eksploracja „wszerz”	Eksploracja „w głąb”	Eksploracja ruminacyjna	Podejmowanie zobowiązania	Identyfikacja z zobowiązaniem
Eksploracja „wszerz”	–	0,73*	0,44*	0,05	0,22*
Eksploracja „w głąb”		–	0,32*	0,15*	0,29*
Eksploracja ruminacyjna			–	-0,62*	-0,45*
Podejmowanie zobowiązania				–	0,79*
Identyfikacja z zobowiązaniem					–

Źródło: badania własne

* współczynniki istotne statystycznie na poziomie $p < 0,001$

Ogólnie rzecz ujmując, można stwierdzić, że w swoim obecnym kształcie Skala Wymiarów Rozwoju Tożsamości (*DIDS*) jest narzędziem rzetelnym i spełniającym kryteria psychometryczne, pozwalające na jej zastosowanie w badaniach naukowych. Skala ta może być stosowana zarówno grupowo, jak i indywidualnie. Część badań przeprowadziliśmy *via* Internet (wysyłając narzędzie drogą mailową), stwierdzając, że nie wywiera to negatywnego wpływu na uzyskiwane wyniki. Osoba badana proszona jest o zapoznanie się z instrukcją, a następnie przystąpienie do wypełniania skali. Badanie trwa około 15 minut.

Ustosunkowując się do każdego z twierdzeń skali, można otrzymać od 1 do 6 punktów. Obliczając wyniki zgodnie z kluczem uzyskuje się pięć oddzielnych wyników, po jednym dla każdej podskali. Wynikiem każdej podskali jest średnia liczba uzyskanych punktów ($X_{\min} = 1$ pkt, $X_{\max} = 6$ pkt). Ponieważ narzędzie służy do pomiaru pięciu odrębnych (choć związanych ze sobą) czynników, nie oblicza się wyniku ogólnego. Żadna z pozycji skali nie jest kodowana odwrotnie. Im wyższy wynik, tym wyższe natężenie poszczególnych zmiennych. Z uwagi na uzyskanie pięciu odrębnych średnich dla każdej osoby badanej możliwa jest zarówno analiza oddzielnych wyników, jak i analiza uzyskanego profilu zmiennych. Ze względu na fakt, że narzędzie jest stosowane w naszym kraju od niedawna i nie dysponujemy normami, rekomendowane jest stosowanie skali jedynie w badaniach naukowych.

Podsumowanie

Jedną z najważniejszych modyfikacji wprowadzonych do oryginalnej koncepcji statusów tożsamości według Marcii przez zespół z Uniwersytetu w Leuven, jest zwrócenie uwagi na fakt, iż proces eksploracji może wiązać się zarówno z pozytywnymi, jak i negatywnymi konsekwencjami dla rozwoju jednostki. Stanowi to ważny krok w rozwoju teorii statusów tożsamości, prowadząc do formułowania szeregu nowych hipotez i pozwalając na przyjęcie nowej perspektywy w pracach empirycznych. Koncepcja ta staje się coraz popularniejsza wśród badaczy zajmujących się problematyką tożsamości, czego dowodem jest rosnąca liczba prac empirycznych, których autorzy powołują się na doniesienia zespołu belgijskiego. Skala Wymiarów Rozwoju Tożsamości (*DIDS*) to nowe narzędzie, dlatego też nie zebrano jak dotąd obszernego, czy dostatecznie zróżnicowanego materiału empirycznego. Stąd konieczność stosowania skali w jak największej liczbie badań z udziałem różnorodnych grup osób badanych, przede wszystkim po to, by określić, jaka jest jej trafność, w tym wartość prognostyczna.

Prace naszego zespołu nad adaptacją tej skali do warunków polskich pokazały, iż narzędzie jest rzetelne na poziomie porównywalnym z danymi uzyskanymi przez jego twórców oraz dobrze różnicuje osoby badane szczególnie pod względem eksploracji ruminacyjnej. Przekład pozycji dotyczących eksploracji nastręczył najwięcej problemów – najtrudniejsze okazało się oddanie niuansów językowych wyrażających eksplorację ruminacyjną w stosunku do eksploracji „wszerz” i „w głąb”.

Wyniki uzyskane w badaniach pilotażowych (Brzezińska, Piotrowski, w druku) pozwoliły na wyodrębnienie podobnych profilió sześciu wymiarów tożsamości, jak w zespole belgijskim. Pozwala nam to uznać, iż dokonana adaptacja skali *DIDS* była poprawna.

W naszym projekcie⁵, dotyczącym uwarunkowań sukcesu *vel* niepowodzenia życiowego i zawodowego osób z różnymi ograniczeniami sprawności, w ramach jednego z ośmiu modułów badawczych⁶ skalą *DIDS* (oraz innymi narzędziami) przebadano osoby sprawne jako grupę porównawczą oraz osoby niepełnosprawne (w trzech podgrupach: niepełnosprawność powszechnie występująca, rzadka i sprzężona bądź złożona) w wieku 18-35 lat (kobiety i mężczyźni, osoby pracujące i niepracujące oraz w momencie prowadzenia badań – uczące się i nieuczące się).

Literatura cytowana

- Anthis, K. S., LaVoie, J. (2006). Readiness to change: a longitudinal study of changes in adult identity. *Journal of Research in Personality*, 40, 209-219.
- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood. A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55(5), 469-480.
- Balistreri, E., Busch-Rossnagel, N. A., Geisinger, K. F. (1995). Development and preliminary validation of The Ego Identity Process Questionnaire. *Journal of Adolescence*, 18, 179-192.
- Berzonsky, M. D. (1992). *Identity Style Inventory (ISI3). Revised version*. Materiał niepublikowany. State University of New York.
- Berzonsky, M. D. (2003). Identity style and well-being: Does commitment matter? *Identity. An International Journal of Theory and Research*, 3, 131-142.
- Bosma, H. A., Kunnen, S. E. (2001). Determinants and mechanisms in ego identity development: A review and synthesis. *Developmental Review*, 21, 39-66.
- Brzezińska, A., Brzeziński J. (2004). Skale szacunkowe w badaniach diagnostycznych. W: J. Brzeziński (red.) *Wybór tekstów z metodologii badań psychologicznych* (s. 232-306). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Brzezińska, A. I. i wsp. (2008). *Aktywność osób z ograniczeniami sprawności na rynku pracy: czynniki wspomagające i czynniki ryzyka*. Warszawa: „Academica” Wydawnictwo SWPS/EFS.
- Brzezińska, A. I., Piotrowski, K. (w druku). *Diagnoza statusów tożsamości w okresie adolescencji i wylaniającej się dorosłości Skalą Wymiarów Rozwoju Tożsamości (DIDS)*.
- Côté, J. E. (2002). The role of identity capital in the transition to adulthood: The individualization thesis examined. *Journal of Youth Studies*, 5, 117-134.

⁵ Patrz przypis oznaczony gwiazdką.

⁶ Moduł 4 pt.: *Proces wkraczania w dorosłość: formowanie się tożsamości* kierowany przez Konrada Piotrowskiego.

- Erikson, E. H. (1950). *Childhood and society*. New York: Norton.
- Erikson, E. H. (1964) Human strength and the cycle of generations. W: E. H. Erikson (red.) *Insight and responsibility: lectures on the ethical implications of psychoanalytic insight* (s. 111-157). New York: Norton.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity, youth and crisis*. New York: Norton.
- Erikson, E. H. (2000). *Dzieciństwo i społeczeństwo*. Poznań: Dom Wydawniczy REBIS.
- Luyckx, K., Goossens, L., Soenens, B. (2006a). A developmental contextual perspective on identity construction in emerging adulthood: Change dynamics in commitment formation and commitment evaluation. *Developmental Psychology*, 42(2), 366-380.
- Luyckx, K. et al. (2006b). Unpacking commitment and exploration: Validation of an integrative model of adolescent identity formation. *Journal of Adolescence*, 29, 361-378.
- Luyckx, K. et al. (2007a). Parenting, identity formation, and college adjustment: a mediation model with longitudinal data. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 7(4), 309-330.
- Luyckx, K. et al. (2007b). Parental psychological control and dimensions of identity formation in emerging adulthood. *Journal of Family Psychology*, 21(3), 546-550.
- Luyckx, K. et al. (2008a). Capturing ruminative exploration: Extending the four-dimensional model of identity formation in late adolescence. *Journal of Research in Personality*, 42, 58-82.
- Luyckx, K. et al. (2008b). Employment, sense of coherence and identity formation: contextual and psychological processes on the pathway to sense of adulthood. *Journal of adolescent research*, 23(5), 566-591.
- Luyckx, K. et al. (2008c). Identity development, coping and adjustment in emerging adults with a chronic illness: the sample case of type 1 diabetes. *Journal of Adolescent Health*, 43, 451-458.
- Luyckx, K., Soenens, B., Gossens, L. (2006c). The personality-identity interplay in emerging adult women: convergent findings from complementary analyses. *European Journal of Personality*, 20, 195-215.
- Marcia, J. E. (1966). Development and validation of ego – identity status. *Journal of Personality and Social Psychology*, 3 (5), 551-558.
- Marcia, J. E. (1980). Identity in adolescence. W: J. Adelson (red.) *Handbook of adolescent psychology* (s. 159-187). New York: John Wiley and Sons.
- Marcia, J. E. (2002). Identity and psychosocial development in adulthood. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 2, 7-28.
- Meeus, W. (1996). Studies on identity development in adolescence: An overview of research and some new data. *Journal of Youth and Adolescence*, 25(5), 569-598.
- Schwartz, S. J. et al. (2009). The relationships of personal and ethnic identity exploration to indices of adaptive and maladaptive psychosocial functioning. *International Journal of Behavioral Development*, 33(2), 131-144.

- Stephen, J., Fraser, E., Marcia, J. E. (1992). Moratorium-achievement (MAMA) cycles in lifespan identity development: Value orientations and reasoning system correlates. *Journal of Adolescence*, 15, 283-300.
- Waterman, A. (1999a). Identity, identity statuses, and identity status development: a contemporary statement. *Developmental Review*, 19, 591-621.
- Waterman, A. (1999b). Issues of identity formation revisited: United States and the Netherlands. *Developmental Review*, 19, 462-479.
- Waterman, A. S. (1993). Two conceptions of happiness: Contrasts of personal expressiveness (eudaimonia) and hedonic enjoyment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 64, 678-691.
- Waterman, A., S. (2007). Doing well: the relationship of identity status to three conceptions of well-being. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 7(4), 289-307.

Andrzej Margasiński¹
Jan Długosz University

The Polish Adaptation of FACES IV-SOR

Abstract:

My paper describes a Polish adaptation of the family assessment tool called FACES IV. Confirmatory factor analysis showed a good fit of the model to the data with a sample of 499 Polish individuals from 150 families. The reliability measures of the two Balanced scales are similar to those of the American scales. However, the four Unbalanced scales have lower reliability. Reliability measures of Family Satisfaction and Family Communication are even higher than the American ones. A cluster analysis clearly depicted the extreme profiles of the Balanced and Unbalanced scales, with the remaining four profiles also present. Norms were developed for the various scales. Psychometric verification of this instrument showed that FACES IV-SOR is useful for research and clinical work with Polish families.

Keywords:

Circumplex Model, FACES IV, Polish adaptation, alcoholic families

Streszczenie:

Artykuł przedstawia polską adaptację FACES IV, narzędzia do badania rodziny. Konfirmacyjna analiza czynnikowa wykazała dobre dopasowanie modelu do danych na próbie 499 badanych ze 150 rodzin. Wskaźniki rzetelności dwóch skal zrównoważenia okazały się podobne do amerykańskich, czterech skal niezrównoważenia są na ogół nieco niższe. Wskaźniki rzetelności skal Zadowolenia z Życia Rodzinnego i Komunikacji Rodzinnej są nawet wyższe od amerykańskich. Analiza skupień wykazała wyraźnie profile skrajne: Zrównoważony i Niezrównoważony, a także wystąpiły pozostałe cztery. Opracowano normy dla wszystkich skal. Psychometryczna weryfikacja narzędzia okazała, że FACES IV-SOR jest przydatne do pracy badawczej i klinicznej z polskimi rodzinami.

Słowa kluczowe:

Model Kołowy, FACES IV, polska adaptacja, rodziny alkoholowe

¹ Jan Długosz University Częstochowa, Pedagogical Faculty, ul. Waszyngtona 4/8, 42-200 Częstochowa, Poland. E-mail: a.margasinski@gmail.com.
The author expresses his warm thanks to Prof. David H. Olson for his permission to conduct the Polish adaptation of FACES IV.

Introduction

Few family theoretical models have been created that also provide a family assessment that can be used for empirical research and clinical work with families. One of most popular models is the Circumplex Model of Marital and Family Systems and the family assessment called FACES (Family Adaptability & Cohesion Evaluation Scales). This work has been done by David Olson and his numerous collaborators during a span of 30 years (Olson, Sprenkle, & Russell, 1979; Olson, 2011).

For Polish readers, this model was made familiar by Mieczysław Radochoński (1987), analyzed in depth by Marek Zwoliński (1992), and used in studies conducted by Maria Braun-Gałkowska (1992), Andrzej Margasiński (1996, 2006, 2009, 2010), Elżbieta Kornacka-Skwara (2004), and others.

As Edward F. Kouneski (2000) summarizes, of the more than 1200 empirical studies conducted on the Circumplex Model with FACES I, II & III, all had some limitations. In 2003, a major revision was made called FACES IV (Olson and Gorall, 2003). This new version, FACES IV, represents a comprehensive family assessment which has high levels of reliability, validity and clinical utility (Olson, 2011).

Theoretical Framework

Since the first description as Circumplex Model of Marital & Family System in 1979 (Olson, Sprenkle & Russell, 1979), it has identified three main dimensions of family life: cohesion, flexibility and communication. A review of the family concept indicates that many researchers, both in parallel and independently from each other, point to diverse aspects of family life for which cohesion, flexibility, and communication are generalizable categories. The dimensions of cohesion, flexibility, and communication also are considered fundamental in therapeutic models such as Minuchin's structural therapy, Haley's strategic therapy, and in the communication therapy model (Satir, Bateson), as well as others (Olson, Russell and Sprenkle, 1989).

Cohesion, Flexibility and Communication

The three fundamental theoretical dimensions and hypotheses have not been changed in the revised Circumplex Model: cohesion, flexibility, and communication.

Cohesion is defined as an emotional bond between family members (Olson, 2011). Specific indicators of the cohesion level in a given family are: mutual emotional closeness of family members, psychological boundaries between them (closed or open), the presence of a coalition, time spent together, common interests and forms of relaxation, the size of a common circle of friends, and the degree to which other members are consulted in decision-making.

Five cohesion levels range from disengaged, to three balanced levels of cohesion, to enmeshment (see Figure 1). Some researchers and theorists claim that high cohesion and enmeshment are not the same thing and that enmeshment is incorrectly placed in the Circumplex Model as maximum cohesion (Barber & Buehler, 1996; Green & Werner, 1996; Werner, Green, Greenberg, Browne & McKenna, 2001). In response to this criticism, a new scale on “enmeshment” was developed for FACES IV.

The definition of flexibility in the Circumplex Model has changed over time. Since its formulation in 1979 and up until the 1990s, Olson used the term adaptability. Deciding to replace the term adaptability with flexibility, Olson and Gorall (2003) emphasized that it did not regard the potential, for family systems to change, but rather took into account the actual number of change that occurred in the systems. FACES IV was constructed to reflect this new definition. Flexibility is defined as both the quality of and degree to which changes take place in a family system regarding leadership, roles, mutual relationship rules, and stemming from negotiation among family members. The new definition emphasizes to a greater extent the number of changes in the family (Olson, 2011).

Five levels of flexibility – range from the lowest scale (rigidity) – to the highest scale (chaos). The three central levels are called balanced and reflect healthier functional levels as measured by a balanced flexibility scale (see Figure 1). The two unbalanced flexibility levels are rigidity (very low) and chaos (very high).

Circumplex Model & FACES IV

For more information visit www.facesiv.com

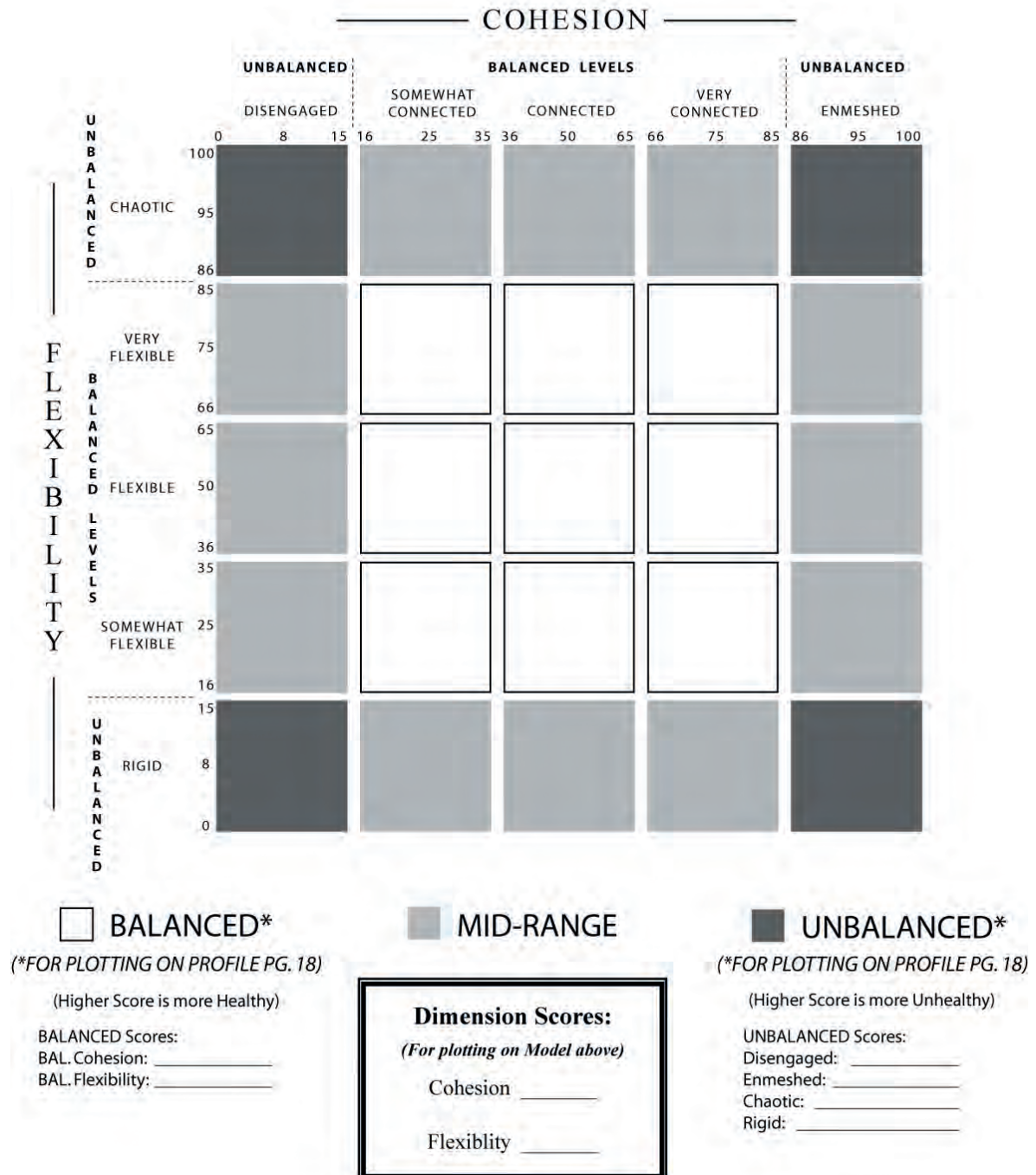

Figure 1: Circumplex Model & FACES IV (Olson, Gorall, Tiesel, 2006).

The five family cohesion levels and five flexibility levels create a model with 25 types. The nine central types are called Balanced because they represent the three balanced areas for both cohesion and flexibility. There are nine mid-range types where the family is balanced in one dimension and unbalanced in another dimension. Four types are unbalanced in both dimensions.

Two family dimensions are not represented in the Circumplex Model: family communication and family satisfaction (Olson, 2011). Family communication is considered a facilitating dimension in that it helps a family system to balance cohesion and flexibility. Family satisfaction measures how much each person likes the current family system.

To conclude, in FACES IV there are two balanced scales (balanced cohesion, balanced flexibility), four unbalanced scales (disengagement, enmeshment, rigidity, chaos) and a family communication and family satisfaction scale. Studies have shown good psychometric properties of FACES IV, both in respect to validity, reliability and clinical utility (Olson, 2011).

Hypotheses derived from the Circumplex Model:

The main hypothesis of the Circumplex Model is that “Balanced family systems are more healthy while Unbalanced families are less healthy”. Several hundred studies have tested this hypothesis with various FACES versions (Kouneski, 2000). Balanced family systems also have better family communication and satisfaction compared to Unbalanced families.

The Polish Adaptation called FACES IV-SOR

The translation of FACES IV-SOR was carried out in collaboration with translators as well as a native English speaker working in Poland. Item content was evaluated by a group of competent judges – psychologists, and theorists working in research as well as practicing therapists. The Polish questionnaire was given the name ***FACES IV-Skala Oceny Rodziny (SOR- English: Family Rating Scales)*** to emphasize that the instrument serves to study the perception of families. As in the case with FACES IV the questionnaire consists of 62 items (see Appendix 1) that form eight FACES IV scales (Appendix 2). The remaining scales are formed from statements whose truthfulness in relation to the family is rated by the participant on a 5 - point scale (from “I completely agree – 1” to “I completely disagree – 5”).

Sample

FACES IV-SOR was tested on a sample of 499 participants from 150 families, including 150 fathers, 150 mothers, 106 daughters, and 93 sons. The fathers’ average age was 43.7 years, mothers’ 42.4, daughters’ 16.5, and sons’ 17.9. Adults were within the 30 – 60 – year-old interval; specifically 33.3% were within 30-40, 52.5% 41-50, and 14.2% within the 51-60-year-old interval. Fathers’ education was as follows: occupational (35%), secondary

school (49.7%), higher (15.3%). Mother's education was: occupational (31.8%), secondary school (51.1%), and higher education (17.1%).

Testing was conducted in southern and central Poland and included participants from large cities (41.2% of participants) and medium-sized cities (33.6%), as well as from villages (25.2%). Testing was carried out by trained individuals; participation in the study was voluntary and anonymous. In all families the parents were employed (in 18 families only the father worked), and the children attended school. During the interview no family reported a high level of family stress related to serious somatic diseases, psychological disorders or addictions.

Validity – Confirmatory Factor Analysis

Confirmatory Factor analysis was used to assess whether data from Polish families using FACES IV-SOR confirms the factorial structure of FACES IV. In the tested structural model, each of the six FACES IV-SOR scales were specified as latent endogenous variables, and the observed exogenous variable loadings were chosen according to the construction of the instrument. It was also assumed that the scales were inter-correlated.

Figure 2 displays the analytical confirmatory factor results of a hypothesized structure of 21 items belonging to the flexibility dimension. Figure 3 shows the results of the 21 items belonging to the cohesion dimension. Next to the arrows on the left, the variance of individual items is given, on the right - the factor loadings.

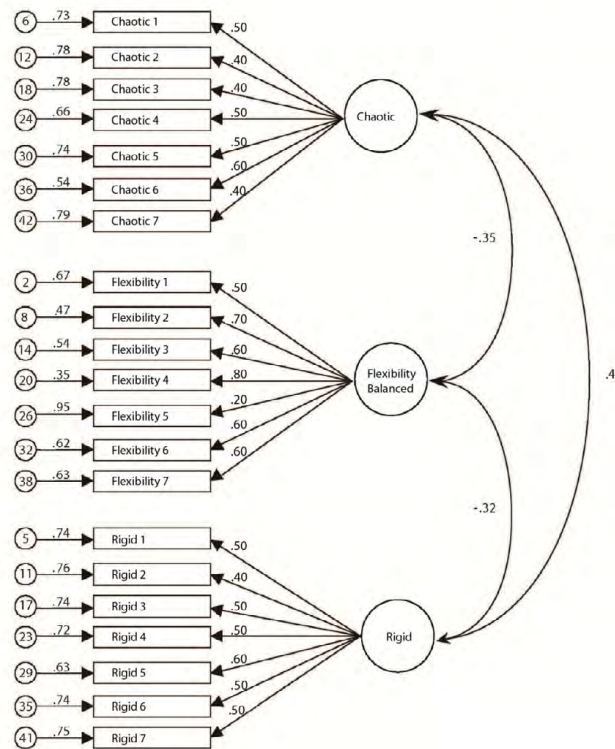

Figure 2: Confirmatory factor analysis for the flexibility dimension.

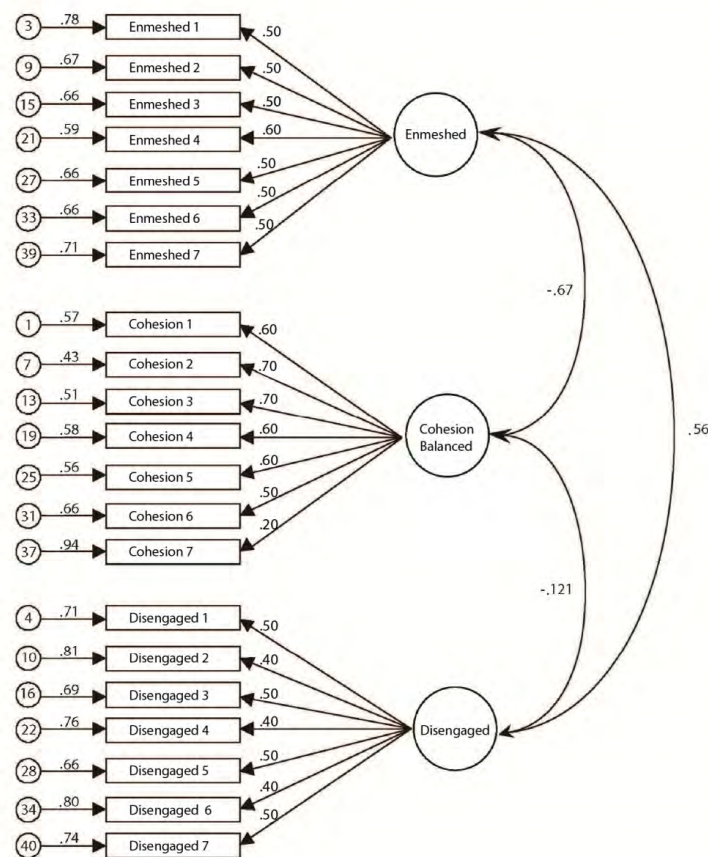

Figure 3: Confirmatory factor analysis for the cohesion dimension.

Table 1. Values of model fit indices for given dimensions.

Model Fit Index	Cohesion	Flexibility
RMSEA	.075	.082
Joreskop's GFI	.865	.841
Bollen's Delta	.787	.734
Population Gamma Index	[.88; .91]	[.85; .88]

The tested model's recreated factor loadings are almost all relatively high, considerably surpassing the amount number of standard errors, and are all statistically significant. Similar to the American studies, there were negative correlations among the Balanced and Unbalanced scales and positive correlations within the Unbalanced scale. It can be assumed that the acquired results confirm the main assumptions of the tested model. Despite the fact that factor loadings were low in entries 26 and 37, it was decided to keep them for the sake of symmetry with the original tool.

Table 1 shows the most important model - fit indices for the main variables. Even though the indice values differ somewhat from the ideal, the fit of the tested model to the Polish family sample data is sufficient and a change in the model is not necessary.

Reliability of FACES IV-SOR

Cronbach's alpha values for FACES IV-SOR are presented in Table 2. The values for the FACES IV scales are within .77 and .89 (Olson, 2011). Alpha reliability values for the FACES IV-SOR scales, computed for the normalized sample, are somewhat lower than the United States sample, but they are satisfactory (.70 and .93).

Table 2. Alpha reliability of scales included in FACES IV-SOR as well as validating scale – Polish versus American data.

	Cronbach's Alpha FACES IV (USA)	Cronbach's Alpha FACESIV-SOR (POLAND)
Unbalanced Scales:		
Disengagement	.87	.77
Enmeshment	.77	.70
Rigidity	.83	.73
Chaos	.85	.73
Balanced Scales:		
Balanced Cohesion	.89	.80
Balanced Flexibility	.80	.79
Validation Scales:		
Family Life Satisfaction	.80	.93
Family Communication	.88	.92

The highest alpha reliability for the Polish sample measures were for the Family Satisfaction and Family Communication scales (.93 and .92), which are higher than the United States sample. Both Balanced scale reliabilities were next highest (.79 and .80) and the lowest reliabilities were for the four unbalanced scales (.70 to .77). These reliabilities are all very acceptable for both research and clinical work with families. The FACES IV-SOR average result for the Family Communication Scale is M-39.5, standard deviation SD-6.8. The average score for Family Satisfaction is M-35.0, and the standard deviation is SD-7.04.

FACES IV-SOR Normalization

Table 3 shows the mean results of the six main FACES IV-SOR scales for groups of each family member (husbands, wives, daughters, and sons).

This data is illustrated in Figure 4. The higher scores on the two Balanced Scales, Balanced Cohesion and Balanced Flexibility, are markedly clear compared to the Unbalanced scales – this confirms the main assumptions of the Model. An analysis of variance

(ANOVA) was conducted to test if the groups differed significantly. The results indicate differences in cohesion between daughters and mothers ($p<.003$) and sons and mothers ($p<.034$), as well as differences in flexibility between daughters and wives ($p<.0003$) and daughters and husbands ($p<.024$).

Table 3. Average scores of FACES IV-SOR scales for various family members.

Scale	Husbands		Wives		Sons		Daughters		Total	
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD
Balanced Cohesion	28.57	4.69	29.25	4.43	27.95	4.52	27.48	5.06	28.43	4.70
Balanced Flexibility	24.65	5.24	25.51	5.13	24.53	5.03	23.13	5.65	24.56	5.31
Disengagement	11.99	4.30	11.51	4.14	13.20	4.48	12.48	4.43	12.18	4.35
Enmeshment	13.99	4.48	13.95	4.56	14.60	5.01	13.71	4.24	14.03	4.55
Rigidity	16.59	4.75	16.56	4.86	16.97	5.02	17.16	4.84	16.77	4.84
Chaos	14.91	4.96	14.66	5.16	15.49	5.25	14.66	3.94	14.89	4.88

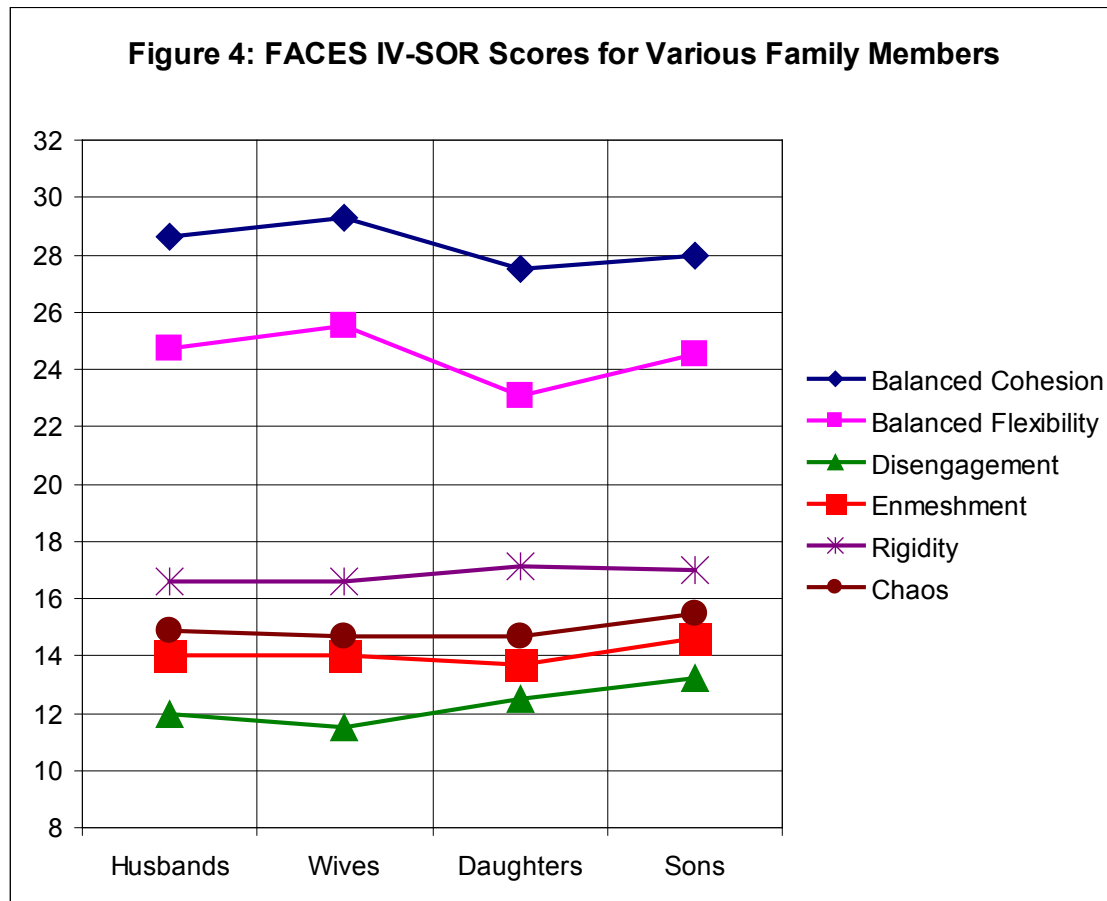

Figure 4: Average Scores for Various Family Members.

Percentile and sten norms were developed for each family member participant group: husbands, wives, sons, and daughters. FACES IV has only percentile norms. Sten

norms were developed for FACES IV-SOR because the results expressed in the sten scale are better suited for describing profiles and calculating compound ratios (cohesion ratio, flexibility ratio, total ratio). For the sten scale, the arithmetic mean is 5.5 and the standard deviation is 2. Results in the 4-7 sten range are thus included in the first standard deviation above and below the mean. Results in the 1-3 sten range are treated as low, 4-7 sten as average, and 8-10 as high. This scale has also proved to be useful in the modified illustration of the model.

The higher scores of the two Balanced scales, Cohesion and Flexibility, are markedly clear in comparison to the remaining four Unbalanced scales, confirming the Model's main assumptions.

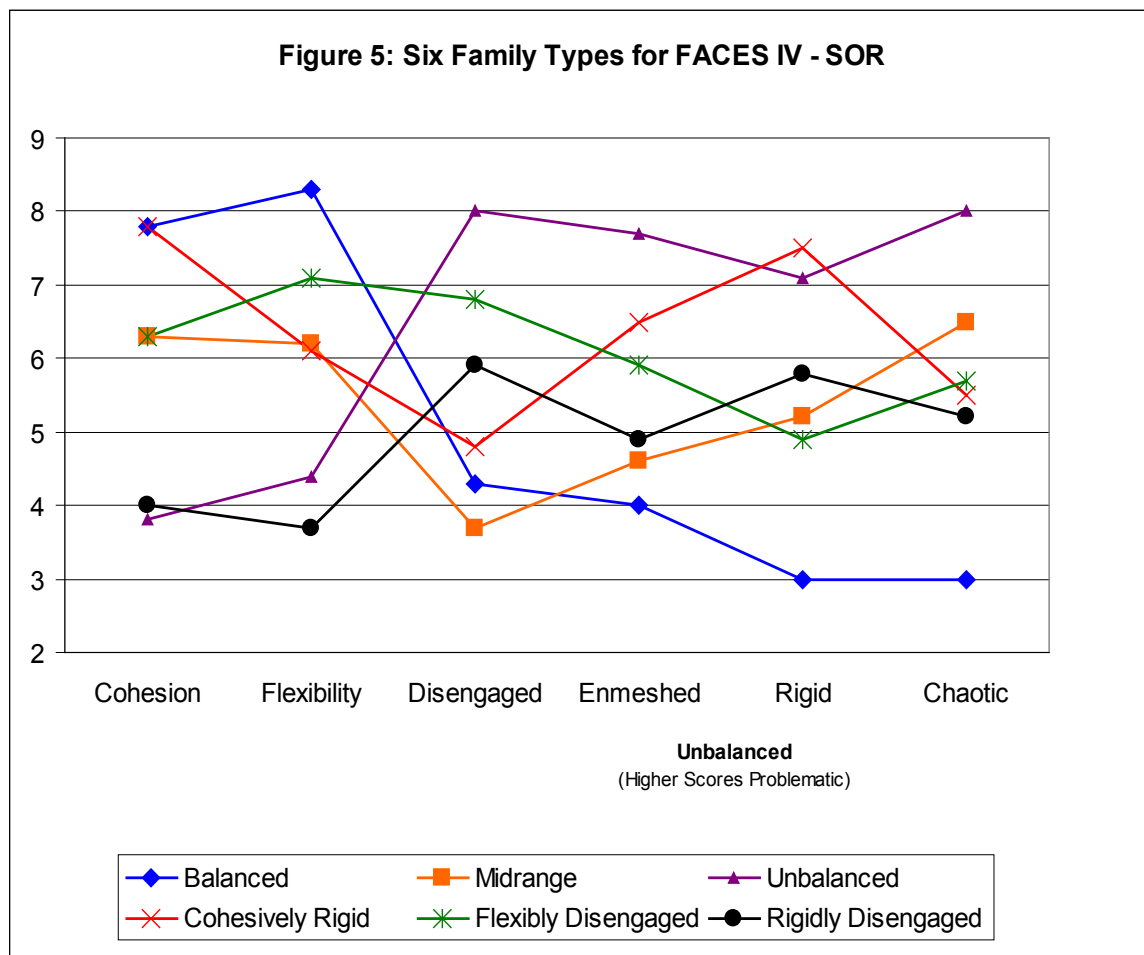

Figure 5: Average Scores for Various Family Members.

Six Family Types of FACES IV-SOR based on Cluster Analysis

Based on cluster analysis conducted on FACES IV-SOR, six types (profiles) of families were distinguished. These differ to some extent from those described by Gorall (2002). The resulting profiles are presented in Figure 3. The sten scale was used in their development.

Profile 1: Balanced – is characterized by the highest scores on the Balanced Cohesion and Balanced Flexibility scales and low scores on all the Unbalanced scales. The combination of high scores on the Balanced Scales and low scores on the Unbalanced scales suggests a family model characterized by high level healthy functioning and low level problematic functioning. These family types are depicted as being able to cope with daily stressors and emotional tensions.

Profile 2: Cohesively Rigid – is characterized by high scores on the Balanced Cohesion scale as well as high scores on the Rigidity scale, heightened scores on the Enmeshment scale, and average scores on the Chaos and Disengagement scale. This family type is characterized by a high level of emotional closeness as well as rigidity. Due to the high degree of closeness, it is assumed that such families generally function well. However, due to high rigidity, such family members may have difficulties in initiating situational or developmental changes.

Profile 3: Flexibly Disengaged – is characterized by high scores on the Balanced Flexibility scale and high scores on the Disengagement scale; the remaining scales have average scores. The relatively lowest score is on the Rigidity scale. Such an arrangement suggests that family members, if the necessity arises, can cope with problematic situations but on a daily basis take care of their own issues, living rather “individually” – with a prevalence of separate activities over common ones.

Profile 4: Midrange – is characterized by generally average scores on all scales, with the exception of the Disengagement Scale for which the scores are low. Scores for the Balanced Cohesion scale, somewhat higher than those on the Disengagement and Enmeshment scales, indicate emotional closeness of family members. This family type should generally function well, although scores on the Chaos scale suggest that in difficult situations the family may have trouble undertaking joint actions and choosing a leader, which is related to the overabundance of negotiation, lack of clear rules, and inconsequential and ineffective actions.

Profile 5: Rigidly Disengaged – is characterized by low scores on the Balanced scales and average scores on the remaining scales. Low scores on the Balanced Cohesion, and Balanced Flexibility scales indicate problematic families, although the intensity of these problems will be lower than in unbalanced families. Heightened scores on the Disengagement and Rigidity scales suggest that in difficult situations given family members may have an individual tendency to stiffen attitudes at the cost of family cohesion.

Profile 6: Unbalanced – is almost the exact opposite of a balanced family type. It is characterized by high scores on all four Unbalanced scales and low scores on the two Balanced scales. It is assumed that these types of families have the most difficulties, function most problematically – which is indicated by high scores on the Unbalanced

scales – and lack strong protective factors included in the Balanced scales. It's estimated that this type of family most often undergoes therapy.

There was considerable similarity between the Polish and the American typology in terms of the two extreme profiles of Balanced and Unbalanced. Also, both cluster analyses identified six profiles. As expected, there are some differences between the American and Polish profiles. However, this does not influence the positive assessment of their validity or usefulness.

Conclusion

Developing translations of assessment instruments always opens numerous problems related to their intercultural adaptation (Brzeziński, 1999). The original version, FACES IV, has high reliability and validity, based on which the authors recommend its use for a wide scope of research studies as well as clinical assessments. In the Polish version, FACES IV-SOR, the instrument has less reliability and validity, although the models's main assumptions are confirmed.

Confirmatory factor analysis conducted on data acquired from the Polish sample initially accepts FACES IV-SOR factorial structure as corresponding to the factorial structure of FACES IV. Further work is advised that focuses on reformulating statements with low factor loadings. This will help improve the model fit indices. In FACES IV-SOR, the highest reliability measures are on the Family Life Satisfaction and Family Communication scales. The reliability of both Balanced scales also allows their clinical use in connection with other instruments. In regard to the remaining scales: on the four Unbalanced scales, their reliability measures are lower but are still able to be used for both research and clinical work. Numerous applications in recent times of this instrument indicate a large need in Polish psychological circles for a reliable instrument that assesses the family system.

References:

- Barber, B. K., & Buehler, C. (1996). Family cohesion and enmeshment: Different constructs, different effects. *Journal of Marriage and the Family*, 58, 433-441.
- Braun-Gałkowska, M. (1992). *Psychologiczna analiza systemów rodzinnych osób zadowolonych i niezadowolonych z małżeństwa*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Brzeziński, J. (1999). *Metodologia badań psychologicznych*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Gorall, D. M. (2002). FACES IV and the Circumplex Model. Doctoral dissertation, University of Michigan, (2000). *Dissertation Abstracts International*, 63.

- Green, R. J., & Werner, P. D. (1996). Intrusiveness and closeness-caregiving: Rethinking the concept of family "enmeshment". *Family Process*, 35, 115-136.
- Kornacka-Skwara E. (2004). *Psychologiczna analiza systemów rodzinnych mężczyzn bezrobotnych*. Częstochowa: Wydawnictwo WSP.
- Kouneski, E. (2000). *Family assessment and the Circumplex Model: New research developments and applications*. Department of Family Social Science, University of Minnesota, USA.
- Margasiński, A. (1996). *Analiza psychologiczna systemów rodzinnych z chorobą alkoholową*. Częstochowa: Wydawnictwo WSP.
- Margasiński, A. (2006). Rodzina w Modelu Kołowym i FACES IV Davida H. Olsona. W: *Nowiny Psychologiczne*, 4, 69-89.
- Margasiński, A. (2009). *Skale Oceny Rodziny. Polska adaptacja FACES IV – Flexibility and Cohesion Evaluation Scales Davida H. Olsona*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych.
- Margasiński, A. (2010). *Rodzina alkoholowa z uzależnionym w leczeniu*. Kraków: OW Impuls.
- Olson, D.H., Gorall, D.M. (2003). Circumplex Model of Marital and Family Systems. in: F. Walsh (ed.) *Normal Family Processes* (3rd Ed). New York: Guilford, s. 514-547.
- Olson, D.H., Gorall, D.M., Tiesel, J.W. (2006). *FACES IV Package. Administration Manual*. Minneapolis: Life Innovation.
- Olson, D.H. (2011). FACES IV & the Circumplex Model: Validation Study. *Journal of Marital & Family Therapy*, 3, 1, 64-80.
- Olson, D. H., Sprenkle, D. H., & Russell, C. (1979). Circumplex Model of Marital and Family Systems: I. Cohesion and adaptability dimensions, family types, and clinical applications. *Family Process*, 18, 3-28.
- Olson, D. H., Russell, C. S., & Sprenkle, D. H. (1989). *Circumplex model: Systemic assessment and treatment of families*. Binghamton, NY: Haworth.
- Radochoński, M. (1987). *Choroba a rodzina*. Rzeszów: Wydawnictwo WSP.
- Werner, P. D., Green, R., Greenberg, J., Browne, T. L., & McKenna, T. E. (2001). Beyond enmeshment: Evidence for the independence of intrusiveness and closeness-caregiving in married couples. *Journal of Marital and Family Therapy*, 27, 459-471.
- Zwoliński, M. (1992). Właściwości funkcjonowania rodziny. in: A. Pohorecka (Ed.), *Rodzina w terapii*. Warszawa: Instytut Psychiatrii i Neurologii, 17-31.

Appendix 1

David H.Olson, Dean M.Gorall, Judy W.Tiesel FACES IV QUESTIONNAIRE

Directions to Family Members:

1. All family members over age 12 can complete FACES IV.
2. Family members should complete the instrument independently, not consulting or discussing their responses until they have been completed.
3. Fill in the corresponding **number** in the space on the provided answer sheet.

1	2	3	4	5
<u>DOES NOT</u> describes our family at all	<u>SLIGHTLY</u> describes our family	<u>SOMEWHAT</u> describes our family	<u>GENERALLY</u> describes our family	<u>VERY WELL</u> describes our family

1. Family members are involved in each other's lives.
2. Our family tries new ways of dealing with problems.
3. We get along better with people outside our family than inside.
4. We spend too much time together.
5. There are strict consequences for breaking the rules in our family.
6. We never seem to get organized in our family.
7. Family members feel very close to each other.
8. The parents check with the children before making important decisions.
9. Family members seem to avoid contact with each other when at home.
10. Family members feel pressured to spend most free time together.
11. There are severe consequences when a family member does something wrong.
12. We need more rules in our family.
13. Family members are supportive of each other during difficult times.
14. Children have a say in their discipline.
15. Family members feel closer to people outside the family than to other family members.
16. Family members are too dependent on each other.
17. This family has a rule for almost every possible situation.
18. Things do not get done in our family.
19. Family members consult other family members on personal decisions.
20. In solving problems, the children's suggestions are followed.

21. Family members are on their own when there is a problem to be solved.
22. Family members have little need for friends outside the family.
23. It is difficult to get a rule changed in our family.
24. It is unclear who is responsible for things (chores, activities) in our family.
25. Family members like to spend some of their free time with each other.
26. We shift household responsibilities from person to person.
27. This family doesn't do things together.
28. We feel too connected to each other.
29. Once a task is assigned to a member, there is little chance of changing it.
30. There is no leadership in this family.

1	2	3	4	5
<u>DOES NOT</u> describe our family at all	<u>SLIGHTLY</u> describes our family	<u>SOMEWHAT</u> describes our family	<u>GENERALLY</u> describes our family	<u>VERY WELL</u> describes our family

31. Although family members have individual interests, they still participant in family activities.
32. Family members make the rules together.
33. Family members rarely depend on each other.
34. We resent family members doing things outside the family.
35. It is important to follow the rules in our family.
36. No one in this family seems to be able to keep track of what their duties are.
37. This family has a good balance of separateness and closeness.
38. When problems arise, we compromise.
39. Family members know very little about the friends of other family members.
40. Family members feel guilty if they want to spend time away from the family.
41. Family members feel they have to go along with what the family decides to do.
42. It is hard to know who the leader is in this family.
43. Family members are satisfied with how they communicate with each other.
44. Family members are very good listeners.
45. Family members express affection to each other.
46. Family members are able to ask each other for what they want.
47. Family members can calmly discuss problems with each other.
48. Family members discuss their ideas and beliefs with each other.
49. When family members ask questions of each other, they get honest answers.
50. Family members try to understand each other's feelings

51. When angry, family members seldom say negative things about each other.

52. Family members express their true feelings to each other.

1	2	3	4	5
Very Dissatisfied	Somewhat Dissatisfied	Generally Satisfied	Very Satisfied	Extremely Satisfied

53. The degree of closeness between family members.

54. Your family's ability to cope with stress.

55. Your family's ability to be flexible.

56. Your family's ability to share positive experiences.

57. The quality of communication between family members.

58. Your family's ability to resolve conflicts.

59. The amount of time you spend together as a family.

60. The way problems are discussed.

61. The fairness of criticism in your family.

62. Family members concern for each other.

Thank you for Your Cooperation!

Polish version of FACES IV-SOR

David H.Olson, Dean M.Gorall, Judy W.Tiesel

KWESTIONARIUSZ FACES IV – SKALE OCENY RODZINY

(opr. A.Margasiński)

Instrukcje dla członków rodzin:

1. Kwestionariusz mogą wypełniać wszyscy członkowie rodzin w wieku powyżej 12 lat.

2. Członkowie rodziny powinni odpowiadać na pytania samodzielnie, nie konsultując ani nie omawiając ze sobą odpowiedzi aż do zakończenia uzupełniania kwestionariusza.

3. W celu wypełnienia kwestionariusza proszę wpisać na Arkuszu Odpowiedzi liczbę punktów odpowiadającą wybranej odpowiedzi.

1	2	3	4	5
Całkowicie się nie zgadzam	Częściowo się nie zgadzam	Nie mam zdania	Częściowo się zgadzam	Całkowicie się zgadzam

1. Członkowie rodziny zaangażowani są w życie pozostałych jej członków.
2. Nasza rodzina wypróbowuje nowe sposoby radzenia sobie z problemami.
3. Z osobami spoza naszej rodziny mamy lepsze stosunki niż z członkami rodziny.
4. Spędzamy razem zbyt dużo czasu.
5. Za złamanie zasad obowiązujących w naszej rodzinie przewidziane są surowe konsekwencje.
6. Zorganizowanie się naszej rodziny wydaje się niemożliwe.

7. Członkowie rodziny czują się sobie bardzo bliscy.
8. W naszej rodzinie rodzice dzielą się przywództwem.
9. W domu członkowie rodziny zdają się unikać ze sobą kontaktu.
10. Członkowie rodziny odczuwają presję, by spędzać większość czasu wolnego razem.
11. Jeśli któryś z członków rodziny zrobi coś niewłaściwego, to spotykają go wyraźne konsekwencje.
12. Trudno powiedzieć, kto rządzi w naszej rodzinie.

13. Członkowie rodziny wspierają się wzajemnie w trudnych chwilach.
14. W naszej rodzinie zasady dyscypliny są jasno określone.
15. Członkowie rodziny wiedzą bardzo mało o przyjaciółach pozostałych członków rodziny.
16. Członkowie rodziny są od siebie zbyt uzależnieni.
17. Nasza rodzina ma przewidziane reguły postępowania na niemal każdą możliwą sytuację.
18. W naszej rodzinie brak jest skuteczności w działaniu.

19. Członkowie rodziny konsultują się ze sobą przed podjęciem ważnych decyzji.
20. Gdy trzeba moja rodzina potrafi się zmieniać.
21. Kiedy jest do rozwiązania problem, każdy w rodzinie jest pozostawiony sam sobie.
22. Członkowie rodziny nie mają wielkiej potrzeby posiadania przyjaciół spoza rodziny.
23. Nasza rodzina jest mocno zorganizowana.
24. Nie jest jasne, kto jest w naszej rodzinie odpowiedzialny za różne codzienne obowiązki.

25. Członkowie rodziny lubią spędzać ze sobą pewną część swojego wolnego czasu.
26. Obowiązkami domowymi wymieniamy się wzajemnie.
27. Nasza rodzina rzadko robi coś razem.
28. Czujemy się ze sobą zbyt związani.
29. Czujemy się sfrustrowani, gdy nasze plany lub nawyki ulegają zmianom.
30. W naszej rodzinie nie ma przywództwa.

1	2	3	4	5
Całkowicie się nie zgadzam	Częściowo się nie zgadzam	Nie mam zdania	Częściowo się zgadzam	Całkowicie się zgadzam

31. Członkowie rodziny uczestniczą we wspólnych zajęciach rodzinnych, mimo, że mają swoje własne zainteresowania
32. W naszej rodzinie są jasne role i zasady.
33. Członkowie rodziny rzadko mogą liczyć na siebie.
34. Niechętnie patrzymy na członków rodziny realizujących się poza rodziną.
35. W naszej rodzinie ważne jest przestrzeganie zasad.
36. W naszej rodzinie trudno ustalić, kto odpowiada za różne zadania domowe.
37. W naszej rodzinie panuje równowaga między bliskością a byciem osobno.
38. Kiedy pojawiają się problemy, idziemy na kompromis.
39. Członkowie rodziny przeważnie działają niezależnie od siebie.
40. Członkowie rodziny mają poczucie winy, kiedy chcą spędzić jakiś czas z dala od rodziny.
41. Gdy w naszej rodzinie zapadnie jakaś decyzja bardzo trudno ją zmienić.
42. W naszej rodzinie panuje atmosfera chaosu i dezorganizacji.
43. Członkowie rodziny są zadowoleni z tego, jak wygląda komunikacja między nimi.
44. Członkowie rodziny potrafią bardzo dobrze słuchać.
45. Członkowie rodziny odnoszą się do siebie serdecznie.
46. Członkowie rodziny potrafią prosić pozostałych członków o to, czego chcą.
47. Członkowie rodziny potrafią spokojnie omawiać ze sobą problemy.
48. Członkowie rodziny omawiają ze sobą swoje poglądy i przekonania.
49. Kiedy członkowie rodziny wzajemnie się o coś pytają, otrzymują szczerą odpowiedź.
50. Członkowie rodziny starają się wzajemnie rozumieć swoje uczucia.
51. Pod wpływem gniewu, członkowie rodziny rzadko wyrażają się negatywnie o pozostałych członkach rodziny.
52. Członkowie rodziny okazują sobie wzajemnie swoje prawdziwe uczucia.

1	2	3	4	5
Bardzo niezadowolony	Częściowo niezadowolony	Przeciętnie zadowolony	Bardzo zadowolony	Niezmiernie zadowolony

Oceń jak satysfakcjonuje Cię:

- 53. Stopień bliskości między członkami rodziny.
- 54. Zdolność twojej rodziny do radzenia sobie ze stresem.
- 55. Zdolność twojej rodziny do elastyczności.
- 56. Zdolność twojej rodziny do wspólnego przeżywania pozytywnych doświadczeń.
- 57. Jakość komunikacji między członkami rodziny.
- 58. Zdolność twojej rodziny do rozwiązywania konfliktów.
- 59. Ilość czasu spędzanego razem jako rodzina.
- 60. Sposób w jaki omawiane są problemy.
- 61. Stopień sprawiedliwości krytyki w twojej rodzinie.
- 62. Troska członków rodziny o siebie wzajemnie.

Dziękujemy za współpracę!

Appendix 2.

FACES IV Scales with Item Numbers

TWO BALANCED SCALES:

Balanced Cohesion

- 1. Family members are involved in each other's lives.
- 7. Family members feel very close to each other.
- 13. Family members are supportive of each other during difficult times.
- 19. Family members consult other family members on personal decisions.
- 25. Family members like to spend some of their free time with each other.
- 31. Although family members have individual interests, they still participate in family activities.
- 37. This family has a good balance of separateness and closeness.

Balanced Flexibility

- 2. Our family tries new ways of dealing with problems.

- 8. The parents check with the children before making important decisions in this family.
- 14. Children have a say in their discipline.
- 20. In solving problems, the children's suggestions are followed.
- 26. We shift household responsibilities from person to person.
- 32. Family members make the rules together.
- 38. When problems arise, we compromise.

FOUR UNBALANCED SCALES:

Disengaged

- 3. We get along better with people outside our family than inside.
- 9. Family members seem to avoid contact with each other when at home.
- 15. Family members feel closer to people outside the family than to other family members.
- 21. Family members are on their own when there is a problem to be solved.
- 27. This family doesn't do things together.
- 33. Family members rarely depend on each other.
- 39. Family members know very little about the friends of other family members.

Enmeshed

- 4. We spend too much time together.
- 10. Family members feel pressured to spend most free time together.
- 16. Family members are too dependent on each other.
- 22. Family members have little need for friends outside the family.
- 28. We feel too connected to each other.
- 34. We resent family members doing things outside the family.
- 40. Family members feel guilty if they want to spend time away from the family.

Rigid

- 5. There are strict consequences for breaking the rules in our family.
- 11. There are severe consequences when a family member does something wrong.
- 17. This family has a rule for almost every possible situation.
- 23. It is difficult to get a rule changed in our family.
- 29. Once a task is assigned to a member, there is little chance of changing it.
- 35. It is important to follow the rules in our family.
- 41. Family members feel they have to go along with what the family decides to do.

Chaotic

- 6. We never seem to get organized in our family.
- 12. We need more rules in our family.
- 18. Things do not get done in our family.
- 24. It is unclear who is responsible for things (chores, activities) in our family.
- 30. There is no leadership in this family.
- 36. No one in this family seems to be able to keep track of what their duties are.
- 42. It is hard to know who the leader is in this family.

FAMILY COMMUNICATION:

- 43. Family members are satisfied with how they communicate with each other.
- 44. Family members are very good listeners.
- 45. Family members express affection to each other.
- 46. Family members are able to ask each other for what they want.
- 47. Family members can calmly discuss problems with each other.
- 48. Family members discuss their ideas and beliefs with each other.
- 49. When family members ask questions of each other, they get honest answers.
- 50. Family members try to understand each other's feelings
- 51. When angry, family members seldom say negative things about each other.
- 52. Family members express their true feelings to each other.

FAMILY SATISFACTION:

- 53. The degree of closeness between family members.
- 54. Your family's ability to cope with stress.
- 55. Your family's ability to be flexible.
- 56. Your family's ability to share positive experiences.
- 57. The quality of communication between family members.
- 58. Your family's ability to resolve conflicts.
- 59. The amount of time you spend together as a family.
- 60. The way problems are discussed.
- 61. The fairness of criticism in your family.
- 62. Family members concern for each other.

Polish version

FACES IV-SOR: Konstrukcja skal z przyporządkowanymi itemami

DWIE SKALE ZRÓWNOWAŻENIA:

Zrównoważona Spójność

1. Członkowie rodziny zaangażowani są w życie pozostałych jej członków.
7. Członkowie rodziny czują się sobie bardzo bliscy.
13. Członkowie rodziny wspierają się wzajemnie w trudnych chwilach.
19. Członkowie rodziny konsultują się ze sobą przed podjęciem ważnych decyzji.
25. Członkowie rodziny lubią spędzać ze sobą pewną część swojego wolnego czasu.
31. Członkowie rodziny uczestniczą we wspólnych zajęciach rodzinnych, mimo, że mają swoje własne zainteresowania.
37. W naszej rodzinie panuje równowaga między bliskością a byciem osobno.

Zrównoważona Elastyczność

2. Nasza rodzina wypróbowuje nowe sposoby radzenia sobie z problemami.
8. W naszej rodzinie rodzice dzielą się przywództwem.
14. W naszej rodzinie zasady dyscypliny są jasno określone.
20. Gdy trzeba moja rodzina potrafi się zmieniać.
26. Obowiązkami domowymi wymieniamy się wzajemnie.
32. W naszej rodzinie są jasne role i zasady.
38. Kiedy pojawiają się problemy, idziemy na kompromis.

CZTERY SKALE NIEZRÓWNOWAŻENIA:

Niezwiązanie

3. Z osobami spoza naszej rodziny mamy lepsze stosunki niż z członkami rodziny.
9. W domu członkowie rodziny zdają się unikać ze sobą kontaktu.
15. Członkowie rodziny wiedzą bardzo mało o przyjaciółach pozostałych członków rodziny.
21. Kiedy jest do rozwiązania problem, każdy w rodzinie jest pozostawiony sam sobie.
27. Nasza rodzina rzadko robi coś razem.
33. Członkowie rodziny rzadko mogą liczyć na siebie.
39. Członkowie rodziny przeważnie działają niezależnie od siebie.

Splątanie

- 4. Spędzamy razem zbyt dużo czasu.
- 10. Członkowie rodziny odczuwają presję, by spędzać większość czasu wolnego razem.
- 16. Członkowie rodziny są od siebie zbyt uzależnieni.
- 22. Członkowie rodziny nie mają wielkiej potrzeby posiadania przyjaciół spoza rodziny.
- 28. Czujemy się ze sobą zbyt związani.
- 34. Niechętnie patrzymy na członków rodziny realizujących się poza rodziną.
- 40. Członkowie rodziny mają poczucie winy, kiedy chcą spędzić jakiś czas z dala od rodziny.

Sztywność

- 5. Za złamanie zasad obowiązujących w naszej rodzinie przewidziane są surowe konsekwencje.
- 11. Jeśli któryś z członków rodziny zrobi coś niewłaściwego, to spotykają go wyraźne konsekwencje.
- 17. Nasza rodzina ma przewidziane reguły postępowania na niemal każdą możliwą sytuację.
- 23. Nasza rodzina jest mocno zorganizowana.
- 29. Czujemy się sfrustrowani, gdy nasze plany lub nawyki ulegają zmianom.
- 35. W naszej rodzinie ważne jest przestrzeganie zasad.
- 41. Gdy w naszej rodzinie zapadnie jakaś decyzja bardzo trudno ją zmienić.

Chaotyczność

- 6. Zorganizowanie się naszej rodziny wydaje się niemożliwe.
- 12. Trudno powiedzieć, kto rządzi w naszej rodzinie.
- 18. W naszej rodzinie brak jest skuteczności w działaniu.
- 24. Nie jest jasne, kto jest w naszej rodzinie odpowiedzialny za różne codzienne obowiązki.
- 30. W naszej rodzinie nie ma przywództwa.
- 36. W naszej rodzinie trudno ustalić, kto odpowiada za różne zadania domowe.
- 42. W naszej rodzinie panuje atmosfera chaosu i dezorganizacji.

SKALA KOMUNIKACJI RODZINNEJ (KR):

- 43. Członkowie rodziny są zadowoleni z tego, jak wygląda komunikacja między nimi.
- 44. Członkowie rodziny potrafią bardzo dobrze słuchać.
- 45. Członkowie rodziny odnoszą się do siebie serdecznie.
- 46. Członkowie rodziny potrafią prosić pozostałych członków o to, czego chcą.
- 47. Członkowie rodziny potrafią spokojnie omawiać ze sobą problemy.
- 48. Członkowie rodziny omawiają ze sobą swoje poglądy i przekonania.
- 49. Kiedy członkowie rodziny wzajemnie się o coś pytają, otrzymują szczere odpowiedzi.
- 50. Członkowie rodziny starają się wzajemnie rozumieć swoje uczucia.
- 51. Pod wpływem gniewu, członkowie rodziny rzadko wyrażają się negatywnie o pozostałych członkach rodziny.
- 52. Członkowie rodziny okazują sobie wzajemnie swoje prawdziwe uczucia.

SKALA ZADOWOLENIA Z ŻYCIA RODZINNEGO (ZR):

- 53. Stopień bliskości między członkami rodziny.
- 54. Zdolność twojej rodziny do radzenia sobie ze stresem.
- 55. Zdolność twojej rodziny do elastyczności.
- 56. Zdolność twojej rodziny do wspólnego przeżywania pozytywnych doświadczeń.
- 57. Jakość komunikacji między członkami rodziny.
- 58. Zdolność twojej rodziny do rozwiązywania konfliktów.
- 59. Ilość czasu spędzanego razem jako rodzina.
- 60. Sposób w jaki omawiane są problemy.
- 61. Stopień sprawiedliwości krytyki w twojej rodzinie.
- 62. Troska członków rodziny o siebie wzajemnie.

Kwestionariusz Zaangażowania Rodzicielskiego (KZR)

Autor: Lucyna Bakiera
Instytut Psychologii UAM

Uwagi wstępne:

Metoda ma postać tzw. techniki „papier i ołówek”. Służy do badania osób dorosłych pełniących role rodzicielskie wobec dziecka (dzieci) w wieku przedszkolnym, szkolnym i/lub adolescencji. Celem badania jest ustalenie poziomu zaangażowania dorosłych w rodzicielstwo. Kwestionariusz składa się z 34 pozycji. Każda pozycja zaopatrzona jest w 7-punktową skalę szacunkową. Osoba badana reaguje na kolejne twierdzenia wybierając jedną z siedmiu możliwych odpowiedzi. W niektórych pozycjach zastosowana została odwrotna punktacja, co oznacza, że przed przystąpieniem do obliczania wyników należy dokonać zamiany punktacji w tych pozycjach według klucza. Wynik ogólny obliczany jest przez zsumowanie punktów uzyskanych przez osobę badaną w poszczególnych pozycjach. Liczba uzyskanych punktów, mieszcząca się w przedziale liczbowym [34-238], wskazuje stopień nasilenia zaangażowania: bardzo wysoki [238-198 punktów]; wysoki [197-157 punktów]; przeciętny [156-116]; niski [115-75 punktów] i bardzo niski [74-34 punkty].

Podskale:

- ~ ZAANGAŻOWANIE WALENCYJNE - doniosłość rodzicielstwa w systemie wartości jednostki; pozycje w kwestionariuszu: 2, 5, 8, 10, 12, 16, 20, 27, 30, 33.
- ~ ZAANGAŻOWANIE BEHAWIORALNE - skierowanie działań na rolę matki/ojca. Uzewnętrznieniem zaangażowania są zawsze określone działania, które wyrażają troskę osoby dorosłej o warunki i przebieg rozwoju dziecka; pozycje w kwestionariuszu: 4, 6, 9, 13, 14, 18, 22, 24, 25, 32.
- ~ ZAANGAŻOWANIE POZNAWCZO-EMOCJONALNE - skoncentrowanie myśli, uwagi, wyobrażeń, pamięci na roli matki/ojca oraz emocjonalne przeżywanie sytuacji rodzicielskich, wydarzeń ważnych dla dziecka, jak również zainteresowanie wychowaniem i doświadczanie zadowolenia z faktu bycia rodzicem; pozycje w kwestionariuszu: 1, 3, 7, 11, 15, 17, 19, 21, 23, 26, 28, 29, 31, 34.

Pozycje, które wymagają odwrócenia punktacji (tzn. 1=7, 2=6, 3=5, 5=3, 6=2, 7=1): 1, 3, 7, 15, 18, 21, 28, 29.

Właściwości psychometryczne metody:

- ~ wartości współczynnika rzetelności α -Cronbacha – tabela poniżej,
- ~ wartości wskaźnika Kaisera-Mayera-Olkina (miara adekwatności doboru próby) wynosi 0,911 – oznacza to, że pozycje testowe są powiązane i mogą tworzyć silne czynniki wspólne,
- ~ test sferyczności Bartletta $\chi^2 = 3997,31$; $df = 595$; $p < 0,001$ pozwala na odrzucenie hipotezy o braku czynników wspólnych,
- ~ wyniki analizy czynnikowej - tabela poniżej,
- ~ trzy składowe wyjaśniają 55,195% wariancji; czynnik I odpowiada podskali Zaangażowanie Walencyjne, czynniki II – podskali Zaangażowanie Behawioralne, zaś czynnik III – Zaangażowanie Poznawczo-Emocjonalne,
- ~ wszystkie pozycje mają moc dyskryminacyjną istotną na poziomie od 0,001 do 0,01.

Tabela: Pozycje Kwestionariusza Zaangażowania Rodzicielskiego, które weszły do ostatecznej wersji narzędzia

treść pozycji kwestionariusza	ładunek czynnikowy	moc dyskryminacyjna - współczynnik korelacji r-Pearsona
Czynnik I α Cronbacha =0,862		
Nie zniechęcam się do rodzicielstwa pomimo różnych trudności.	0,684	0,476
Wiele moich silnych uczuć wynika z działań wobec dziecka/dzieci.	0,667	0,618
Rodzicielstwo pozwala mi realizować istotne dla mnie wartości.	0,653	0,740
Ważne doświadczenia życiowe dotyczą mojego macierzyństwa/ojcostwa.	0,648	0,649
Zastanawiam się nad tym jaką jestem, jaką mogę i powinnam być matką / jakim jestem, jakim mogę i powinienem być ojcem.	0,640	0,484
Rodzicielstwo ma dla mnie bardzo duże znaczenie osobiste.	0,610	0,702
Cieszę mnie codzienne sytuacje wynikające z faktu, że jestem matką/ojcem.	0,527	0,648
Ważne jest dla mnie to, jak postrzega/-ją mnie moje dziecko/dzieci jako matkę/ojca.	0,492	0,396
Rodzicielstwo warto jest poświęcenia mojego czasu i energii.	0,450	0,594
Gdybym nie była matką/nie był ojcem straciłabym/-łbym wiele wartościowych doświadczeń w życiu.	0,430	0,532

Czynnik II α Cronbacha =0,849		
Systematycznie uczestniczę w zebraniach nauczycieli z rodzicami w szkole (lub przedszkolu).	0,694	0,567
Sprawdzam czy dziecko/dzieci wypełnia/-ją swoje obowiązki szkolne (przedszkolne).	0,656	0,629
Czytam lub opowiadam bajki dziecku/dzieciom (czytałam(-em) lub opowiadałam(-łam) – jeśli dziecko jest starsze).	0,636	0,609
Regularnie przygotowuję dziecku/dzieciom posiłki.	0,632	0,515
Szukam informacji wśród znajomych lub specjalistów, które pomogą rozwiązać problem wychowawczy.	0,630	0,509
Poszukuję informacji na temat tego, jakie są potrzeby dzieci w różnym wieku.	0,629	0,593
Rodzicielstwo nie przeszkadza mi realizować ważne cele w życiu.	0,499	0,579
Właściwe wychowanie dziecka/dzieci wymaga ode mnie stałego poznawania jego/ich potrzeb i możliwości.	0,494	0,634
Zapominam o takich datach jak imieniny czy urodziny dziecka/dzieci. *	0,484	0,455
Organizuję czas wakacyjny dziecku/dzieciom.	0,435	0,507
Czynnik III α Cronbacha =0,838		
Nie przeżywam emocjonalnie tego, że jestem matką/ojcem. *	0,771	0,303
Nie zastanawiam się i nie analizuję tego, jak wychowywać dziecko/dzieci. *	0,705	0,394
Mojego macierzyństwa/ojcostwa nie przeżywam tak silnie jak inne aspekty życia. *	0,689	0,589
Potrafę dzielić czas między zadania rodzicielskie a inne zajęcia.	0,675	0,574
Praca i inne obszary życia są dla mnie ważniejsze niż rodzicielstwo. *	0,648	0,522
Z dzieckiem/dziećmi spędzam niewiele czasu, ponieważ mam dużo innych zajęć. *	0,622	0,424
Doświadczenie macierzyństwa/ojcostwa daje mi dużo radości i szczęścia.	0,509	0,503
Pytam dziecko/dzieci o bieżące jego/ich sytuacje poza domem.	0,492	0,549
Nie poświęcam wiele uwagi wychowaniu dziecka/dzieci. *	0,479	0,603
Rozmawiam z mężem/żoną (drugim rodzicem) na temat wychowania naszego dziecka/naszych dzieci.	0,475	0,527
Rozmawiam z moim dzieckiem/dziećmi na temat jego/ich doświadczeń.	0,459	0,672
Emocjonują mnie wydarzenia, które są kluczowe dla dziecka/dzieci.	0,428	0,396
Znam przyjaciół mojego dziecka/moich dzieci.	0,387	0,488
Nudzą mnie rozmowy na temat wychowania. *	0,354	0,401

(*) pozycje wymagające odwrócenia punktacji

Karta pracy - poniżej

Kwestionariusz Zaangażowania Rodzicielskiego (KZR)

Autor: Lucyna Bakiera, Instytut Psychologii UAM

Poniższy kwestionariusz składa się z 34 twierdzeń dotyczących rodzicielstwa. Proszę ustosunkować się do nich i zaznaczyć tę odpowiedź na każde z pytań, która najbliższej odzwierciedla Pani/Pana zachowanie. Proszę nie opuszczać żadnego wiersza i w każdym wierszu zakreślić tylko jedną z siedmiu możliwości, zgodnie z następującym kluczem:

1	2	3	4	5	6	7
NIGDY nie jest tak	PRAWIE NIGDY nie jest tak	RZADKO jest tak	CZASAMI jest tak	CZĘSTO jest tak	PRAWIE ZAWSZE jest tak	ZAWSZE jest tak

1	Mojego macierzyństwa/ojcostwa nie przeżywam tak silnie jak inne aspekty życia. *	1	2	3	4	5	6	7
2	Rodzicielstwo pozwala mi realizować istotne dla mnie wartości.	1	2	3	4	5	6	7
3	Nie zastanawiam się i nie analizuję tego, jak wychowywać dziecko/dzieci. *	1	2	3	4	5	6	7
4	Czytam lub opowiadam bajki dziecku/dzieciom (czytałam(-em) lub opowiadałam(-em) – jeśli dziecko jest starsze).	1	2	3	4	5	6	7
5	Nie zniechęcam się do rodzicielstwa pomimo różnych trudności.	1	2	3	4	5	6	7
6	Sprawdzam czy dziecko/dzieci wypełnia/-ją swoje obowiązki szkolne (przedszkolne).	1	2	3	4	5	6	7
7	Nie poświęcam wiele uwagi wychowaniu dziecka/dzieci. *	1	2	3	4	5	6	7
8	Zastanawiam się nad tym jaką jestem, jaką mogę i powinnam być matką / jakim jestem, jakim mogę i powinienem być ojcem.	1	2	3	4	5	6	7
9	Rodzicielstwo nie przeszkadza mi realizować ważne cele w życiu.	1	2	3	4	5	6	7
10	Rodzicielstwo ma dla mnie bardzo duże znaczenie osobiste.	1	2	3	4	5	6	7
11	Rozmawiam z mężem/żoną (drugim rodzicem) na temat wychowania naszego dziecka/naszych dzieci.	1	2	3	4	5	6	7
12	Rodzicielstwo warto jest poświęcenia mojego czasu i energii.	1	2	3	4	5	6	7
13	Regularnie przygotowuję dziecku/dzieciom posiłki.	1	2	3	4	5	6	7
14	Szukam informacji wśród znajomych lub specjalistów, które pomogą rozwiązać problem wychowawczy.	1	2	3	4	5	6	7
15	Nie przeżywam emocjonalnie tego, że jestem matką/ojcem. *	1	2	3	4	5	6	7
16	Gdybym nie była matką/nie był ojcem straciłabym/-lbym wiele wartościowych doświadczeń w życiu.	1	2	3	4	5	6	7
17	Doświadczenie macierzyństwa/ojcostwa daje mi dużo radości i szczęścia.	1	2	3	4	5	6	7
18	Zapominam o takich datach jak imieniny czy urodziny dziecka/dzieci. *	1	2	3	4	5	6	7
19	Pytam dziecko/dzieci o bieżące jego/ich sytuacje poza domem.	1	2	3	4	5	6	7
20	Wiele moich silnych uczuć wynika z działań wobec dziecka/dzieci.	1	2	3	4	5	6	7
21	Z dzieckiem/dziećmi spędzam niewiele czasu, ponieważ mam dużo innych zajęć. *	1	2	3	4	5	6	7
22	Poszukuję informacji na temat tego, jakie są potrzeby dzieci w różnym wieku.	1	2	3	4	5	6	7
23	Rozmawiam z moim dzieckiem/dziećmi na temat jego/ich doświadczeń.	1	2	3	4	5	6	7
24	Właściwe wychowanie dziecka/dzieci wymaga ode mnie stałego poznawania jego/ich potrzeb i możliwości.	1	2	3	4	5	6	7
25	Systematycznie uczestniczę w zebraniach nauczycieli z rodzicami w szkole (lub przedszkolu).	1	2	3	4	5	6	7
26	Emocjonują mnie wydarzenia, które są kluczowe dla dziecka/dzieci.	1	2	3	4	5	6	7
27	Ważne jest dla mnie to, jak postrzega/-ją mnie moje dziecko/dzieci jako matkę/ojca.	1	2	3	4	5	6	7
28	Nudzą mnie rozmowy na temat wychowania. *	1	2	3	4	5	6	7
29	Praca i inne obszary życia są dla mnie ważniejsze niż rodzicielstwo. *	1	2	3	4	5	6	7
30	Ważne doświadczenia życiowe dotyczą mojego macierzyństwa/ojcostwa.	1	2	3	4	5	6	7
31	Potrafię dzielić czas między zadania rodzicielskie a inne zajęcia.	1	2	3	4	5	6	7
32	Organizuję czas wakacyjny dziecku/dzieciom.	1	2	3	4	5	6	7
33	Cieszę mnie codzienne sytuacje wynikające z faktu, że jestem matką/ojcem.	1	2	3	4	5	6	7
34	Znam przyjaciół mojego dziecka/moich dzieci.	1	2	3	4	5	6	7

Kwestionariusz pomocniczy oceny funkcjonowania dziecka

Dane osobowe:

1. Imię i nazwisko przedstawiciela ustawowego:.....
2. Imię i nazwisko dziecka:.....
3. Data i miejsce urodzenia dziecka:.....
4. Adres zamieszkania dziecka:.....

Charakterystyka funkcjonowania dziecka:

(Stopień usamodzielnienia dziecka należy porównać z samodzielnością oczekiwaną dla dzieci w danym wieku. Określić na ile zakres pomocy lub opieki nad dzieckiem świadczony przez opiekunów przewyższa wsparcie potrzebne dziecku w jego wieku)

I. Stopień samodzielności dziecka w ubiorze: (np. samodzielne, wymaga pomocy w sznurowaniu butów, zapinaniu guzików, inne) proszę podać zakres wsparcia.....

.....

II. Stopień samodzielności dziecka w spożywaniu posiłków: (np. samodzielne, nie posługuje się nożem, wymaga rozdrobnienia posiłku, stosowanie ssaka w trakcie posiłku i inne w tym konieczność stosowania diety, jeśli tak to jakiej - wymienić wyeliminowane produkty, inne) proszę podać zakres wsparcia.....

.....

III. Stopień samodzielności dziecka w przemieszczaniu się w środowisku: (np. samodzielnie, wymaga stałego nadzoru, asekuracji, korzysta z kuli łokciowej, wózka inwalidzkiego, utyka, obuwie ortopedyczne, potyka się, występują zaburzenia równowagi, inne) proszę podać zakres wsparcia.....

.....

IV. Stopień samodzielności dziecka w higienie: (np. samodzielne, wymaga pomocy w kąpieli, myciu i czesaniu głowy, obcinaniu paznokci, inne) proszę podać zakres wsparcia.....

.....

V. Stopień realizacji potrzeb fizjologicznych: (np. samodzielne, nie sygnalizuje, nie kontroluje potrzeb fizjologicznych, wymaga cewnikowania, korzysta z pampersów, moczy się w nocy, inne) proszę podać zakres wsparcia.....

.....

VI. Stopień samodzielności dziecka w komunikowaniu się z otoczeniem: (np. mówi prostymi, pełnymi zdaniami, pojedynczymi słowami, niezrozumiale, niewyraźnie, po swoim, jąka się, nie mówi, nie rozumie mowy, nie spełnia poleceń, porozumiewa się gestem, posługuje się językiem migowym, inne) proszę podać sposób komunikacji

.....
.....

VII. Zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze, pomoce techniczne: (np. kule łokciowe, szkła korekcyjne, aparaty słuchowe, materac przeciwoślizgowy, sposób dostosowania mieszkania, inne) proszę podać zakres wyposażenia.....

.....

VIII. Rodzaj zabiegów rehabilitacyjnych, usprawniających, terapeutycznych: (np. rehabilitacja usprawniająca, basen, gimnastyka korekcyjna, terapia logopedyczna, pedagogiczna, psychologiczna i inne, jak często) proszę podać zakres wsparcia.....

.....
.....

IX. Sytuacja szkolna dziecka: (np. uczeń szkoły masowej, specjalnej, klasy integracyjnej-aktualnie która klasa; klasy życia, czy dziecko miało odraczany obowiązek szkolny, czy powtarzało klasy, pobierało nauczanie indywidualne, uczyło się w oddziałach psychiatrycznych, ile razy, w których klasach; wyniki w nauce).....

.....
.....
.....

X. Funkcjonowanie intelektualne dziecka: (proszę wypełniać w przypadku dzieci posiadających diagnozę psychologiczną z P.P.P, P.Z.P, szkół, szpitali i innych instytucji) proszę podać diagnozę (najlepiej popartą dołączoną opinią psychologiczną).....

.....
.....
.....

Oświadczam, iż podane przeze mnie informacje są prawdziwe

.....
(Miejscowość i data)

.....
(Podpis z imienia i nazwiska
przedstawiciela ustawowego dziecka)

Skala Depresji Becka służy do samodzielnej oceny samopoczucia. Jej wynik stanowi wskazówkę, jeszcze nie diagnozę. Jeśli wynik sugeruje występowanie objawów depresyjnych, **KONIECZNIE UDAJ SIĘ DO PSYCHOLOGA LUB PSYCHIATRY**. Depresja to poważna choroba, która wymaga terapii. Nieleczona może się pogłębiać i stanowić zagrożenie nawet dla Twojego życia!

Instrukcja:

W każdym pytaniu wybierz tylko jedną odpowiedź, która najlepiej określa Twoje uczucia podczas ostatnich 7 dni (a nie tylko w dniu dzisiejszym). W przypadku wątpliwości, zadaj sobie pytanie: Która z odpowiedzi jest najbliższa temu co czuję i myślę?

Zapisz na kartce cyfry swoich odpowiedzi.

Przykład:

Pytanie	Odpowiedź
Pyt. 1	0
Pyt. 2	2
.....	
Suma	

Na końcu zsumuj wyniki. To będzie wynik testu.

Skala Depresji Becka

Pytanie 1	0	Nie jestem smutny ani przygnębiony.
	1	Odczuwam często smutek, przygnębienie
	2	Przeżywam stale smutek, przygnębienie i nie mogę uwolnić się od tych przeżyć.
	3	Jestem stale tak smutny i nieszczęśliwy, że jest to nie do wytrzymania.
Pytanie 2	0	Nie przejmuję się zbyt przyszłością.
	1	Często martwię się o przyszłość.
	2	Obawiam się, że w przyszłości nic dobrego mnie nie czeka.
	3	Czuję, że przyszłość jest beznadziejna i nic tego nie zmieni.
Pytanie 3	0	Sądzę, że nie popełniam większych zaniedbań.
	1	Sądzę, że czynię więcej zaniedbań niż inni.
	2	Kiedy spoglądam na to, co robiłem, widzę mnóstwo błędów i zaniedbań.
	3	Jestem zupełnie niewydolny i wszystko robię źle.
Pytanie 4	0	To, co robię, sprawia mi przyjemność.
	1	Nie cieszy mnie to, co robię.
	2	Nic mi teraz nie daje prawdziwego zadowolenia.
	3	Nie potrafię przeżywać zadowolenia i przyjemności; wszystko mnie nuży.
Pytanie 5	0	Nie czuję się winnym ani wobec siebie, ani wobec innych.
	1	Dość często miewam wyrzuty sumienia.
	2	Często czuję, że zawiniłem.
	3	Stale czuję się winny.

Pytanie 6	0	Sądzę, że nie zasługuję na karę
	1	Sądzę, że zasługuję na karę
	2	Spodziewam się ukarania
	3	Wiem, że jestem karany (lub ukarany)
Pytanie 7	0	Jestem z siebie zadowolony
	1	Nie jestem z siebie zadowolony
	2	Czuję do siebie niechęć
	3	Nienawidzę siebie
Pytanie 8	0	Nie czuję się gorszy od innych ludzi
	1	Zarzucam sobie, że jestem nieudolny i popełniam błędy
	2	Stale potępiam siebie za popełnione błędy
	3	Winię siebie za wszelkie zło, które istnieje
Pytanie 9	0	Nie myślę o odebraniu sobie życia
	1	Myślę o samobójstwie — ale nie mógłbym tego dokonać
	2	Pragnę odebrać sobie życie
	3	Popełnię samobójstwo, jak będzie odpowiednia sposobność
Pytanie 10	0	Nie płaczę częściej niż zwykle
	1	Płaczę częściej niż dawniej
	2	Ciągle chce mi się płakać
	3	Chciałbym płakać, lecz nie jestem w stanie
Pytanie 11	0	Nie jestem bardziej podenerwowany niż dawniej
	1	Jestem bardziej nerwowy i przykry niż dawniej
	2	Jestem stale zdenerwowany lub rozdrażniony
	3	Wszystko, co dawniej mnie drażniło, stało się obojętne
Pytanie 12	0	Ludzie interesują mnie jak dawniej
	1	Interesuję się ludźmi mniej niż dawniej
	2	Utraciłem większość zainteresowań innymi ludźmi
	3	Utraciłem wszelkie zainteresowanie innymi ludźmi
Pytanie 13	0	Decyzje podejmuję łatwo, tak jak dawniej
	1	Częściej niż kiedyś odwlekam podjęcie decyzji
	2	Mam dużo trudności z podjęciem decyzji
	3	Nie jestem w stanie podjąć żadnej decyzji
Pytanie 14	0	Sądzę, że wyglądam nie gorzej niż dawniej
	1	Martwię się tym, że wyglądam staro i nieatrakcyjnie
	2	Czuję, że wyglądam coraz gorzej
	3	Jestem przekonany, że wyglądam okropnie i odpychająco
Pytanie 15	0	Mogę pracować jak dawniej
	1	Z trudem rozpoczynam każdą czynność
	2	Z wielkim wysiłkiem zmuszam się do zrobienia czegokolwiek
	3	Nie jestem w stanie nic zrobić

Pytanie 16	0	Sypiam dobrze, jak zwykle
	1	Sypiam gorzej niż dawniej
	2	Rano budzę się 1–2 godziny za wcześnie i trudno jest mi ponownie usnąć
	3	Budzę się kilka godzin za wcześnie i nie mogę usnąć
Pytanie 17	0	Nie męczę się bardziej niż dawniej
	1	Męczę się znacznie łatwiej niż poprzednio.
	2	Męczę się wszystkim, co robię.
	3	Jestem zbyt zmęczony, aby cokolwiek robić.
Pytanie 18	0	Mam apetyt nie gorszy niż dawniej
	1	Mam trochę gorszy apetyt
	2	Apetyt mam wyraźnie gorszy
	3	Nie mam w ogóle apetytu
Pytanie 19	0	Nie tracę na wadze (w okresie ostatniego miesiąca)
	1	Straciłem na wadze więcej niż 2 kg
	2	Straciłem na wadze więcej niż 4 kg
	3	Straciłem na wadze więcej niż 6 kg
		Jadam specjalnie mniej, aby stracić na wadze:
		A. Tak, B. Nie.
Pytanie 20	0	Nie martwię się o swoje zdrowie bardziej niż zawsze
	1	Martwię się swoimi dolegliwościami, mam rozstrój żołądka, zaparcie, bóle
	2	Stan mojego zdrowia bardzo mnie martwi, często o tym myślę
	3	Tak bardzo martwię się o swoje zdrowie, że nie mogę o niczym innym myśleć
Pytanie 21	0	Moje zainteresowania seksualne nie uległy zmianom
	1	Jestem mniej zainteresowany sprawami płci (seksu)
	2	Problemy płciowe wyraźnie mnie interesują
	3	Utraciłem wszelkie zainteresowanie sprawami seksu

Interpretacja wyników

Od 0 do 11 - brak depresji

Prawdopodobnie to tymczasowe pogorszenie nastroju, spowodowane bieżącymi wydarzeniami w Twoim życiu. Jeśli przykre objawy będą utrzymywać się nadal, wykonaj ten test po 7 dniach i porównaj wyniki czy następuje pogorszenie czy poprawa.

Od 12 do 19 - depresja łagodna

Wynik w tym przedziale wskazuje na potrzebę udania się do psychologa lub psychoterapeuty w celu dalszej diagnostyki. Łagodne objawy depresyjne leczone są psychoterapią, bez konieczności włączania farmakoterapii. Psycholog/ psychoterapeuta w razie konieczności skieruje Cię do lekarza psychiatry.

Od 20 do 25 - depresja umiarkowana

Punktacja w tym przedziale sugeruje podjęcie szybkich działań i kontakt z psychologiem/psychoterapeutą lub psychiatrą. Istnieje prawdopodobieństwo włączenia leczenia farmakologicznego, przeciwdepresyjnego przez psychiatrę. Ważne aby oprócz działań farmakologicznych rozpocząć psychoterapię. To warunkuje skuteczne leczenie depresji.

Od 26 do 63 - depresja ciężka

Konieczne jest udanie się do lekarza psychiatry. To niebezpieczny stan dla zdrowia i życia, głównie gdy pojawiają się myśli samobójcze. Psychoterapia jest bardziej intensywna. W niektórych przypadkach konieczne jest leczenie szpitalne aby nie dopuścić do zagrożenia życia.

SPA

Proszę zdecydować, czy w stosunku do Pani/Pana poniższe twierdzenia są prawdziwe czy fałszywe. Jeśli zdanie nie jest prawdziwe – proszę zaznaczyć NIE, jeśli się z nim Pani/Pan całkowicie zgadza – proszę zaznaczyć TAK. Można również wybrać odpowiedź RACZEJ NIE lub RACZEJ TAK, jeśli nie jest Pani pewna/ nie jest Pan pewien.

	Nie	Raczej nie	Raczej tak	Tak
1. Wraz z wiekiem sama/sam sobie dobrze radzę.	☐ ¹	☐ ²	☐ ³	☐ ⁴
2. Podejmuję samodzielne decyzje i nie pozwalam innym narzucać mi swojej woli.	☐ ¹	☐ ²	☐ ³	☐ ⁴
3. Kształtuję swoje życie według własnych wyobrażeń.	☐ ¹	☐ ²	☐ ³	☐ ⁴
4. Radzę sobie z przeciwnościami dnia codziennego bez pomocy innych.	☐ ¹	☐ ²	☐ ³	☐ ⁴
5. Również wtedy, gdy mam ograniczenia zdrowotne, nie pozwalam, by pozbawiano mnie prawa do decydowania o sobie	☐ ¹	☐ ²	☐ ³	☐ ⁴
6. Mimo starzenia się, panuję nad swoimi myślami i uczuciami, nie pozwalając na to, by kierowali mną inni.	☐ ¹	☐ ²	☐ ³	☐ ⁴

SWLS

E. Diner, R. A. Emmons, R. J. Garson, S. Griffin

Adaptacja: Z. Juczyński

.....płeć: M..K.....wiek:.....data badania.....

Poniżej podano kilka stwierdzeń, z którymi możesz się zgodzić lub nie. Używając skali od 1 do 7 wskaż, – w jakim **stopniu zgadzasz się z każdym stwierdzeniem** wpisując w pustą kratkę odpowiednią cyfrę. Bądź szczery w swoich odpowiedziach.

Poszczególne punkty skali oznaczają:

1- zupełnie nie zgadzam się

2- nie zgadzam się

3- raczej nie zgadzam się

4 – ani się zgadzam ani nie zgadzam

5- raczej zgadzam się

6 – zgadzam się

7 – całkowicie zgadzam się

1-7

1	Pod wieloma względami moje życie jest zbliżone do ideału	
2	Warunki mojego życia są doskonałe	
3	Jestem zadowolony z mojego życia	
4	W życiu osiągnąłem najważniejsze rzeczy, które chciałem	
5	Gdybym mógł jeszcze raz przeżyć swoje życie, to nie chciałbym prawie nic zmienić	

Satysfakcja z życia – klucz obliczeń

Ogólny poziom 5-35 punktów

5---15 niska satysfakcja

16 –24 przeciętna satysfakcja

25---35 wysoka satysfakcja